

5. БЛАЖЕНА МАРИЈА ИЛИ ЦАРИЦА НЕБЕСКА?

„Марија пак рече: ‘Велича душа моја Господа, и обрадова се дух мој Богу, моме спаситељу; што погледа на понизност своје служитељке. Јер, гле, од сада ће ме сви нараштаји сматрати блаженом; што ми велика дела учини Силни, и свето је његово име, и милостив је од колена до колена онима који га се боје’.“

Ев. по Луки 1:46-50.

У Православној цркви се Марија, мајка Господа Исуса Христа, назива пресветом Мајком Божијом (Богородицом), приснодјевом Маријом (заувек девицом), најмоћнијом заштитницом и покровитељицом хришћанског рода као и крунисаном небеском царицом која седи на Божијем престолу.

Пре него што будемо детаљно размотрили у светлу Библије и историје старих религија ова православна веровања, желим да на основу богонадахнуте Речи Божије сагледамо Маријин живот.

МАРИЈА У СВЕТОМ ПИСМУ

Текст који описује најранији историјски моменат „нашег“ сусрета са Маријом у апостолским списима, налази се у ев. по Луки 1:26-38:

„А у шести месец посла Бог анђела Гаврила у галилејски град по имену Назарет девојци испрошеној за човека по имену Јосифа из Давидовог дома; девојка се звала Марија.“ (ст. 26-27)

У то време, она је као одрасла девојка (највероватније између 14 и 20 год. старости, иако нам еванђелисти не саопштавају тај податак) живела у Назарету и била вереница човека који се звао Јосиф. Ев. по Матеју 1:16-25, као и ев. по Луки 2:5 казују нам да је Јосиф касније постао и Маријин муж, те да је са њим имала (после Исусовог рођења) још најмање шесторо деце (ев. по Матеју 13:53-56).

Према наводима из Новог завета, Марија је била скромна и побожна девојка која је живела у кући својих родитеља. Иако је већ била испрошена, по тадашњем обичају, она је могла да у родитељској кући проведе још годину дана до венчања и пресељења у дом свога мужа.¹ Баш у то време, Марији се јавио анђеоло Гаврило и саопштио јој радосну вест о чудесном зачећу и рођењу Сина Божијег. Поменуто анђеоска порука о зачећу детета је Марију веома изненадила а сама његова посета уплашила. Иако се спремала да ускоро пређе у кућу свога изабраника - након венчања, на вест о зачетку њене

¹ Наведено према: Еванђеље по Матеју са тумачењем, др Димитрије Стефановић, 1923. год. стр. 6.

трудноће, будући да је знала да до тада још увек није имала полни однос са мушкарцем, уплашено је упитала: „Како ће то бити кад не знам мужа?“ (Лк. 1:34). Анђеоски одговор је био да ће то дете бити Син Божији, те да ће зачети на девичански начин – силом Свевишњега, без учешћа мушкарца (Лк. 1:35). Марија, као побожна девојка, смирено је одговорила: „Ево служитељке Господње; нека ми буде како си казао.“ (ст. 38).

Након што је провела три месеца у дому своје рођаке Јелисавете (мајке Јована Крститеља) у Јудеји, након рођења њеног чеда, Марија се вратила у Назарет. Била је у четвртом месецу трудноће (Лк. 1:56), те је Јосиф одмах уочио бременитост своје вољене. Био је јако ожалостњен чињеницом (како је он сматрао) да га је његова вереница преварила и затруднела са другим човеком. Нису ни мало помогла њена убеђивања да ју је посетио анђео, те да је дете које носи божанске природе. У дубокој разочараности и болу свога срца, овај младић у то није могао да поверује. Дошао је на идеју да је отпусти од себе, без да за то сазна велики број људи. Он је врло добро знао да, у супротном, мора јавно да објави да му је супруга била неверна, што би по прописима Божијег закона датог Мојсију сасвим сигурно резултовало Маријиним каменовањем – те њеном смрћу (Мт. 1:18-21; 5. Мојсијева 22:13-21). Ипак, управо у време када је Јосиф планирао да се у тајности растане са Маријом, и њему се јавио Божији гласник и објавио да слободно и без страха узме Марију за жену, јер је дете у њеној утроби зачето силом Светог Духа. Послушавши Господње откривење, вереници су склопили брачну заједницу и наставили да живе у њој складно и богоугодно.

Оно што желим да на овом месту посебно истакнем јесте чињеница да еванђелисти снажно наглашавају да су Јосиф и Марија били у стварном браку (тј. да су били муж и жена у правом смислу те речи), а не како то тврди православно предање - само рођаци (осамдесетогодишњи старац Јосиф и девојка Марија коју је узео у своју кућу ради очувања њеног девичанства). Ево неких од стихова који говоре о томе да је Јосиф био прави Маријин муж:

„Пошто је Јосиф, **њен муж** био праведан...“ (Мт. 1:19);

„Девојци **испрошеној** за човека по имену Јосифа...“ (Лк. 1:27);

„Да се упише са својом **испрошеном женом** Маријом која је била трудна.“ (Лк. 2:5);¹

Исто тако, наглашавам да су Јосиф и Марија, после рођења Исуса – који је њој био првенац (први од неколико синова које је родила), имали још деце, те да се Јосиф чувао телесног (сексуалног) контакта са Маријом само за време њене прве трудноће. Стих 25. првог поглавља ев. по Матеју то јасно истиче. У преводу Новог завета којег је сачинила комисија св. архијерејског синода СПЦ, овај стих овако гласи:

„И не знадијаше за њу **док не роди сина својега првенца**, и надјену му име Исус.“²

¹ Нагласци су моји.

² Нови завет, превод комисије СПЦ, четврто исправљено издање, 1998. год. Нагласак мој.

Други преводиоци преводе овај стих на сличне начине. Дакле, реч „не знадијаше“ (тј. „не познаваше је“ – у преводу др Емилијана Чарнића), сасвим сигурно не значи да Јосиф Марију није познавао (у смислу упознавања тј. првог сусретања), јер у еванђељима читамо да је Марија неколико месеци пре Јосифовог сна већ била верена за њега, а то значи да су се лично познавали већ доста дуго времена. Такође, писци еванђеља нам кажу да је Марија путовала са својим мужем у Витлејем због пописа (Лк. 2:4-5), те да су живели у брачном заједништву од тренутка када је Господ, посредством анђела – у сну, Јосифу то био наложио (пет месеци пре поменутог путовања). Ипак, Свето писмо нам ставља до знања да Јосиф „*није познавао*“¹ своју жену до момента Исусовог рођења (наглашена је реч „*док*“², која јасно говори да је Маријин муж „спознао“ своју жену након рођења њеног првенца). Одредница „спознати своју жену“ се користи на више места у Библији и она увек представља опис успостављања полног контакта, након кога су рађана деца. Навешћу само неколико примера:

„Иза тога Адам **позна** Јеву жену своју, а она **затрудње** и роди Кајана...“ (1. Мојсијева 4:1)

„А Адам **опет позна** жену своју, **и она роди** сина, и надје му име Сит...“ (1. Мојсијева 4:25)

„И Елкана **позна** Ану жену своју, и Господ се опомену ње. И кад би вријеме по што Ана **затрудње** роди сина, и надје му име Самуило...“ (1. књига Самуилова 1:19-20).³

Превод комисије СПЦ (попут свих осталих) нам још наглашава да је Исус био Маријин *првенац* (а не *јединац*) што је сасвим у складу са новозаветним текстовима који говоре и о осталој њеној деци са Јосифом.

Исусов и Маријин међусобни однос

Божија Реч нас обавештава да се Марија, заједно са Јосифом, бринула о Исусу у његовом одрастању, али и да више пута није могла у потпуности да схвати његове речи и значај његове мисије.

У време када се Исус, у доби од дванаест година, одвојио од родитеља и остао у јерусалимском храму, уместо да буде са њима на путу према Назаре-

1 Православна црква (тј. свети Атанасије) овако објашњава речи „не знадијаше“: „Заиста Јосиф не знајаше шта је у Њој, шта се у Њој збива. А када она роди, тада он познаде: тада познаде Јосиф Дјеву каква бејаше сила у Њој, и шта се она удостоји постати...“ Види: Јустин Поповић, „Житија светих“ за децембар, стр. 734. Овакав покушај објашњења веома јасног библијског текста је више него наиван, из разлога што је Јосиф веома добро знао да Марија носи Сина Божијег јер га је са тиме упознала и сама Марија као и анђеоло (Мт. 1:20-21). У истом тексту св. Атанасија који пропагира веру у трајно Маријино девичанство, казује се да се Јосиф поклонио *пред њом* и Исусом у витлејемској пећини, што је потпуно супротно Новом завету који уопште не помиње обичај било чијег „поклоњења“ пред Маријом.

2 За реч: „*док*“, св. Теофилакт вели да значи: „Никада је он не познаде као жену. (...) Како се он могао дотаћи девице Господње која је обећала Богу вечно девство?“ Наведено дело, стр. 726. Никако није притом јасно, иако Јустин Поповић покушава да пронађе доказе у Библији за овакав став, како реч: „*док*“ може да има исто значење као реч: „*никад*“?

3 Нагласци моји.

ту, на Маријин прекор: „Дете, зашто си нам то учинио? Види, твој отац и ја тражили смо те уцвелењени.“, Исус је одговорио: „Зашто сте ме тражили? Зар нисте знали да ја треба да будем у дому свога Оца?“ (Лк. 2:48-49).

Наредни стих (педесети, у 2. гл. ев. по Луки) нам ставља до знања да Јосиф и његова супруга нису разумели управо упућену Христову поруку. Ипак, без обзира на њихово ограничено разумевање духовних истина, дете Исус је својим родитељима био послушан.

Када је, након осамнаест година, Он отпочео своју месијанску службу после крштења на Јордану, Исусова мајка је поново испољила своје несавршенство у разумевању његовог дела и поучавања. Наравно, као дивна побожна жена, она се брзо прилагођавала Божијој вољи и исправљала своје поступке. Тако, за време свадбе у Кани галилејској, након што је домаћину нестало вина, Марија се обратила свом сину, подразумевајући да он треба нешто да учини по том питању:

„И кад је нестало вина, рече Исусова мајка њему: немају вина. Исус јој пак рече: шта ја имам с тобом, жено? још није дошао мој час.“ (Ев. по Јовану 2:3, 4);

На овај начин, Господ је показао да је он тај који одлучује о чињењу месијанских знамења, и да не прима савете својих ближњих по питању извршавања Божијег дела.

Другом приликом (Мк. 3:21-22, 31-35), након Господњих беседа и чудесних дела, која су многи Јудеји сматрали делима која нечастиви чини кроз њега - верујући да Исус махнута под утицајем демона – те да није при чистој свести (као у Јн. 10:20), због своје велике забринутости Марија и њени синови су дошли да га ухвате и ућуткају – да би га заштитили од противника. Међутим, као и у првом случају, Исус није дозволио да било ко омета његов начин рада и спречава га да изврши Божије дело (па макар то било и добронамерно). Пошто су његова мајка и браћа и на овај начин испољили неразумеваче Христовог деловања и извесну дозу неверице у исправност његових поступака, Господ се обратио својим слушаоцима, указујући им на то ко су заправо његови прави рођаци:

„И одговоривши рече им: ко су мајка моја и браћа моја? И погледавши наоколо оне који су седели око њега, рече: гле, *мајка моја и браћа моја. Јер ко изврши вољу Божију, тај је брат мој и сестра и мајка.*“ (Мк. 3:34-35. Нагласак мој).

Еванђелист Јован нам ставља до знања да ни Исусова браћа по телу (полубраћа, по мајци) пре васкрсења нису веровала у Њега (Јн. 7:3-10), те да их је Господ сматрао (у том историјском тренутку) делом грешног света који стоји њему насупрот. Између осталог и из тог разлога, делимичног или чак потпуног одбацивања у оквиру своје телесне породице, Христос је све своје ученике назвао својом браћом, сестрама и мајком, говорећи да они представљају његову праву породицу – која му верује и која га разуме.

Другом приликом, након што је изговорио низ величанствених духовних поука народу који га је слушао, једна жена, сва усхићена због спознања божанских истина, похвалила је Господа закључивши да његова мајка мора

бити јако благословена и срећна што има оваквог сина. Међутим, Христос је на овакву констатацију одговорио речима да је много већи благослов на онима који поштују и извршавају Божију вољу - и на тај начин дао још један доказ да његова мајка не ужива никакав повлашћени положај у оквиру Божијег народа:

„А кад је он то говорио, једна жена из народа подиже глас и рече: блажена је утроба која те је носила и блажене су дојке које си сисао. На то он рече: *ипак су више блажени* они који слушају Божију реч и држе је.“ (Лк. 11:27-28. Нагласак мој).

Поред управо наведених еванђелских извештаја који нам јасно указују да је Исус своју мајку сматрао и у јавности представљао посве једнаком осталим његовим следбеницима, за даље доказивање ове тврдње послужиће нам и један светопредањски текст. Овај текст, као што ћемо моћи да приметимо, није написан да би Марију – „Мајку Божију“ ставио у раван са многим милионима хришћана који су живели у прошлим вековима или пак са онима који живе до данашњих дана, већ насупрот – да је узвиси и стави на веома повлашћен положај над читавом творевином. Ради се о једном „небесном виђењу“ којег је био удостојен преподобни Григорије, ученик Василија Новог у IX веку после Христа. После веома пажљивог читања описа онога што је у визији страшног суда било „објављено“ Григорију, упоредићемо га са учењем Светога писма. Ево како нас православна литература извештава о овом виђењу:

„Прва од свију показа се пречиста и пресвета Богородица, Мати Господа нашега Исуса Христа. У тај час **Господ скиде са пречисте своје Главе чудан венац, и стави га на Њену главу** и рече јој: **прими Мати моја ову славу**, коју ми дарова Отац мој, за победу над ђаволом и смрћу којој одолех, примивши тело од Тебе. Затим јој даде праву одежду, баграницу Царску, коју је само Он облачио, као Богочовек. Подари јој и још много других духовних дарова, поштујући је и речју и делом као Матер своју. Она Му се тада приближи, и **посади је на свој божански Престо**, узвисивши је тако над свима светима. (...) Узвиси је Господ, као *Госпођу и Владатељку над свима небеским Силама*, које јој запевахе са великом радошћу.“¹

И поред тога што овај текст описује сву суштину православног веровања о Богородици, о чему ћемо касније много детаљније да говоримо, готово сви детаљи описани у овој визији, према речима Господа Исуса Христа и Његовим Духом надахнутих апостола, односе се и на све остале хришћанске вернике. Наиме, у Божијој Речи стоји записано да ће и сви остали нановорођени верници једнога дана, према Господњем обећању, примити Божију славу и сести на Христов божански престо – а не само Марија. У својој прво-свештеничкој молитви, Спаситељ Исус, обраћајући се свом небеском Оцу, изјавио је да је своју (божанску) славу коју је примио од Њега предао својим ученицима. Такође, онима који у својој верности Њему буду истрајали до краја и вером победили сва грешна искушења, Исус је обећао да ће сести на његов престо:

¹ После смрти, Манастир Милешева, 1991. год. стр. 29-30. Нагласак мој.

„**Дао сам им славу, коју си ти дао мени**, да буду једно као што смо и ми једно...“¹

„Ономе који побеђује **даћу да седне са мном на мој престо**, као што и ја победих и седох са својим Оцем на његов престо. Ко има ухо нека чује шта Дух говори црквама.“²

Поред ових небеских почести које чекају Божије вернике (међу којима је, једна од милиона, и телесна мајка Господа Христа) Исус и апостоли су набројали и многе друге. Међу њима су и достојанство једења плодова са дрвета живота које је у Божијем рају (Отк. 2:7); примање венца живота (Отк. 2:10), примање власти над многобошцима, пастирства над њима гвозденом палицом као и преузимање звезде Данице (Отк. 2:26-28). Христови верници ће бити, такође, учињени стубом у храму Бога Оца, а на њима ће, по Христовим речима, бити написано Божије име, име новог Јерусалима као и Христово ново име (Отк. 3:12). Сваки верник ће од Господа добити и бели камен са написаним својим новим именом (Отк. 2:17). Према учењу Светог писма, Господњи анђели су послани од Бога да служе и буду помоћници онима који ће наследити спасење (Пс. 34:7, 91:11, 12; Јевр. 1:14; Отк. 19:10; 22:8), те је стога апостол Павле и могао да изјави да ће свети судити како свету (неверујућим људима) тако и анђеоским бићима (1. Кор. 6:3), што све још једанпут указује на узвишеност свих спашених људи у односу на осталу творевину – а не само на узвишеност Марије. Дакле, као што смо уочили, покушај православних поштовалаца Мајке Божије, да помоћу оваквих небеских виђења и различитих других ванбиблијских откривења узвисе Исусову мајку Марију над свим осталим верницима једноставно није успео. Увидели смо, наиме, да Свето писмо сведочи о потпуној равноправности пред Богом свих земаљских Христових следбеника, укључујући ту и Његову мајку кроз коју му је Отац подарио људску природу. Но, и поред тога што Господ Исус није узвисивао своју мајку врх небеса, како то верују православни, Он се, као савршени син, увек бринуо о њој, а поготову после смрти свога очуха и старатеља Јосифа. Као што јој је био послушан у младости, тако се о њој бринуо и неколико тренутака пре своје смрти на крсту. Знајући да јој је муж преминуо, кћери удате (Мк. 6:3), а синови још увек нису постали његови следбеници (Јн. 7:5), Господ Христос је у том тренутку поверио своју мајку на бригу свом најмлађем апостолу Јовану (Јн. 19:25-27).

Но, управо на темељу овог новозаветног текста који описује поверавање Марије Јовану на старатељство, Православна црква жели да потврди своје учење да Исусова мати није имала више деце (јер би у том случају, сматрају они, Марија била поверена на бригу својим потомцима.). Ипак, теолози Источне цркве превиђају неколико библијских чињеница у вези поменутог спорног питања. На овом месту желим да их укратко поменем.

Као што сам већ рекао, апостол Јован у свом еванђељу износи чињеницу да је Марија, Исусова мајка била присутна код крста на коме је њен син био разапет:

¹ Ев. по Јовану 17:22. Нагласак мој.

² Откривење Јованово 3:21. Нагласак мој.

„А код Исусова крста стајаху његова мајка, и сестра његове мајке, Марија Клопина, и Марија Магдалина. А Исус, видевши мајку и крај ње ученика кога је љубио, рече мајци: жено, ето ти сина. Затим рече ученику: ето ти мајке. И од онога часа узе је ученик к себи.“ (Јн. 19:26-27).

Зачудо, остали еванђелисти у својим извештајима о овом догађају, нигде не помињу присуство Исусове мајке код крста. Ипак, они именују одређене женске особе које су се ту налазиле. Пошто би, дакако, био велики пропуст самих апостола њено непомињање - уколико је она заиста ту била присутна (што нам доказује ап. Јован), остаје нам да међу поменутих женама у осталим еванђељима пронађемо опис Марије, мајке Господа Исуса Христа. Еванђелист Матеј између осталих помиње Марију, мајку Јаковљеву и Јосифову; Марко говори о Марији, мајци Јакова млађег и Јосије; а Лука пак о женама које су са Исусом дошле из Галилеје:

„А беху онде и гледаху издалека многе жене, које су пратиле Исуса од Галилеје и служиле му. Међу њима беше Марија Магдалина, и **Марија, мајка Јаковљева и Јосифова**, и мајка Зеведејевих синова.“ (Мт. 27:55-56);

„А посматраху из далека и жене, међу којима беше Марија Магдалина, **Марија мајка Јакова Млађег и Јосије**, и Салома...“ (Мк. 15:40);

„А Марија Магдалина и **Марија Јосијина** посматраху где је положен.“ (Мк. 15:47);

„А сви његови знанци стајали су издалека, и жене које су дошле за њим из Галилеје - и гледаху ово.“ (Лк. 23:49).¹

Као што сам раније напоменуо, еванђеља нам стављају до знања да је Исусова мајка са својим мужем Јосифом имала још неколико синова (и кћери), међу којима се помињу и Јаков као и Јосиф (који је био познат и под својим другим именом Јосија). Једном приликом, после запажене Христове беседе, неки од становника Назарета који су Исуса познавали од детињства почели су да се ругају говорећи:

„Није ли ово дрводељин син? Не зове ли се његова мајка Марија и његова браћа **Јаков, Јосиф**, Симон и Јуда? И нису ли његове сестре све код нас? Откуда дакле овоме све то? И саблажњаваху се о њега.“ (Мт. 13:55-56);

„Није ли ово дрводеља, син Маријин и брат **Јаковљев и Јосијин** и Јудин и Симонов? И нису ли сестре његове овде код нас? И саблажњаваху се о њега.“ (Мк. 6:3).²

Оно што наравно Назарећани нису знали јесте да Исус није био Јосифов, већ Син Божији, али им је свакако било познато да је после рођења Исуса, који је био првенац, Марија родила још неколико деце у Јосифовом дому. Чињеница коју, дакле, запажамо јесте да је покрај крста на коме је био распет Исус била и његова мајка (како то описује Јован), тј. Марија мајка Јаковљева и Јосифова (односно Јосијина; како је описују Матеј и Марко).

На дан Христовог васкрсења, рано ујутро, на његовом гробу су такође биле неке од жена које су га пратиле. Разлог њихове посете гробу је било помазање мртвог Исусовог тела које је пар дана раније било скинуто са др-

¹ Нагласци на цитираним стиховима су моји.

² Нагласци су моји.

вета и положено у гроб који је био у власништву Јосифа из Ариматеје (Мт. 27:57-60). Иако је Господ више пута напоменуо својим ученицима да ће васкрснути из мртвих трећег дана по распећу¹, они то нису веровали (Мк. 16:9-14). Тако, ни ове жене, које су дошле до Исусовог гроба нису то учиниле зато да би се увериле у стварност Његовог васкрсења већ из убеђености да је Он још увек мртав, те да би довршиле обред сахране и помазања који нису успеле приликом полагања тела у гроб, због отпочињања дана одмора – суботе (која је почињала у петак после заласка сунца, Јн. 19:42):

„А после суботе, у свануће првога дана недеље, дође Марија Магдалина и **друга Марија** да погледају гроб.“ (Мт.28:1);

„И пошто прође субота, Марија Магдалина, **Марија мајка Јаковљева** и Салома купише мирисе да дођу да га помажу.“ (Мк. 16:1);

„То су биле Марија Магдалина и Јована и **Марија Јаковљева мајка**; и остале жене са њима рекоше ово апостолима.“ (Лк. 24:10).²

Из свих поменутих текстова увиђамо присуство Марије мајке Господње приликом распећа, сахране и „неуспелог“ миропомазања Исусовог, с том разликом што је апостоли називају мајком Јаковљевом и Јосијином. Ипак, желим да јасно дођемо до одговора на питање: који је разлог да неки еванђелисти називају Исусову мајку управо овако?

Као што је познато, еванђелисти су своје извештаје о догађајима из Исусовог живота записали тек неколико деценија после његовог вазнесења на небо, а не одмах по њиховом одигравању (попут извештаја са „лица места“). У међувремену, поменута Исусова браћа, за које нам ап. Јован говори да нису веровала у Њега (Јн. 7:5) за време Христове земаљске мисије, поверовала су у Господа после његовог васкрсења. Књига Дела апостолских нам казује да су сви они били у кругу апостола и осталих ученика на заједничким састанцима верника прве Цркве:

„И кад су ушли у кућу, попеше се у горњу собу где су обично боравили Петар и Јован, Јаков и Андреја, Филип и Тома, Вартоломеј и Матеј, Јаков Алфејев и Симон Зилот и Јуда Јаковљев. Сви ови истрајно и једнодушно су се молили Богу заједно са женама **и Маријом, Исусовом мајком, и његовом браћом.**“ (2:13-14; Нагласак мој).

У време убиства апостола Јакова (Јовановог брата; Дела ап. 12:2), Јаков брат Господњи је био старешина јерусалимске цркве (Дела ап. 12:17; 21:18; 1. Кор. 15:7; Гал. 2:9, 12). Апостол Павле, приликом једне своје посете овој цркви, упознао је поменутог Маријиног сина:

„Затим, после три године, одох горе у Јерусалим да упознам Петра, те остах код њега петнаест дана. А неког другог од апостола нисам видео сем **Јакова брата Господњег.**“ (посл. Галатима 1:18-19; Нагласак мој).

Очигледно је да је и Павле био упознат са чињеницом да је Исус имао браћу „по телу“ који су били Маријини синови, а не Јосифови из првог брака (како верују православни, а о чему ће више речи бити касније), јер у овом

¹ Мт. 17:22-23; Мк. 9:31-32; Лк. 9:44-45.

² Нагласци су моји.

другом случају не би могао да назове Јакова Господњим братом (јер би свакако знао да Јаков није Маријин син).

На исти начин како је Јаков постао један од вођа прве цркве (и писац посланице Јаковљеве), тако је и Јуда постао писац посланице која је названа по његовом имену. Овај Јуда је такође био Исусов полубрат а не апостол који се звао „Јуда Јаковљев“, а то уочавамо из саме његове посланице. Наиме, он себе назива Јаковљевим братом и слугом Исуса Христа, а не „апостолом“ – онако како себе представљају Петар и Павле на почетку својих посланица. Такође, писац Јудине посланице у 17. стиху себе искључује из редова апостола речима: „А ви, драги моји, подсетите се на речи које су апостоли Господа нашега Исуса Христа унапред казали.“

Управо из разлога што су Исусова полубраћа постала истакнути учитељи Цркве на прелазу из прве у другу половину I века, и као такви били познати широком кругу верника баш у време када су настајали новозаветни записи (па и еванђеља), Матеј, Марко и Лука су, пишући о Исусовој мајци која је била учесник догађаја око Његове смрти и васкрсења, говорили о њој и као о мајци познатих првовековних црквених вођа.¹ Веома је тешко поверовати да је у то време (када је Исусових ученика било веома мало – у данима након Његове смрти, када га је мноштво следбеника напустило, као и у Јн. 6:66) постојала још нека Марија која би имала синове са истим именима као и мајка нашег Господа.

На овај начин сагледали смо највећи број појединости везаних за живот Христове мајке Марије, као и његових блиских сродника. Све друге детаље сам намерно изоставио да би смо их сагледали у наставку овог поглавља које говори о „Марији у предању Православне цркве“.

МАРИЈА У СВЕТОМ ПРЕДАЊУ

„Православна црква поштује Дјеву Марију као „часнију од херувима и непоредиво славнију од серафима“, Ону Која надмашује сва створења. Црква у Њој види Мајку Божију и Молитељку пред Сином за читав људски род и непосредно јој се моли за заступништво. **Љубав и поштовање Богородице јесте душа православне побожности**, њено срце које греје и оживљава читаво тело (...) **Ко не поштује Марију тај не познаје ни Исуса**, а вера у Христа која у себе не укључује поштовање Богородице јесте другачија вера, другачије хришћанство у поређењу са црквеним.“²

1 Исти је случај и са Симоном из Кирина, кога су Римљани приморали да носи крст за Исусом на Голготу. Лука у свом еванђељу спомиње: „И кад су га повели, ухватише неког Симона из Кирина који је долазио из поља...“ (23:26). Марко, међутим спомиње да је овај Симон имао и синове Александра и Руфа (Мк. 16:21). Сасвим је извесно да апостоли уопште нису познавали ове људе у моменту Исусовог распећа, јер је Кирина, из које су они долазили – бивајући део јеврејске дијаспоре, била удаљена око 1000. км. од Јерусалима и налазила се у северној Африци, западно од Египта. Ипак, у време када Марко пише своје еванђеље (око 60-65. г. нове ере), Симон, Александар и Руф су већ били познати хришћани у првој Цркви. Зато, када пишући свој извештај спомиње Симона, он даје и ближу одредницу говорећи да је то Александар и Руфов отац; дакле отац људи који су већини хришћана били познати.

2 Сергиј Булгаков, Православље, 1991. г. стр. 183.

„Мати Исусова беше побожна чиста девојка, по имену Марија, **по традицији и најбољим и најстаријим апокрифним, тј. неавтентичним** апостолским еванђелијима, кћи побожних богобојажљивих родитеља, Јоакима и Ане, који су из племена Давидова водили своје порекло и живили у Назарету у Галилеји.“¹

У Православном црквеном календару постоји више празника везаних за поштовање Мајке Божије. Најважнији од њих су *рођење, заведење и успење* пресвете Богородице. Желим да о свим овим догађајима размислимо и донесемо потпуно реалан суд, у складу са првовековним апостолским вероисповедањем записаним у Светом писму.

Пре свега, морам да нагласим да ни један апостол, ни на једном једином месту у Новом завету не помиње ништа о догађајима које сам малочас навео, а који су присутни у православном исповедању вере. Уколико су то заиста били тако важни догађаји за хришћанску Цркву и спасење људи широм света, једноставно је неопростиво да су апостоли тако важне ствари, које су им биле познате, сакрили од шире јавности. Ни сам еванђелист Лука не спомиње ништа из Маријине младости као ни из периода после Христовог вазнесења (осим у Дела ап. 1:14), иако је на почетку свог извештаја записао:

„Наумих и ја – пошто сам *све тачно испитао* од почетка – да ти *напишем по реду*, угледни Теофиле, да увидиш истинитост онога *о чему си поучен*.“ (Лк. 1:3-4; Нагласак мој).

Као што може да се примети, Лука пише *по реду*, о ономе што је *тачно* испитао, а о чему је Теофил *већ био поучен*. Према томе, уколико овај писац еванђеља (као и остали) апсолутно ништа не помиње о догађајима о којима нас обавештава православно предање, то свакако значи да о њима није ништа знао, те да у складу са тиме, о томе *није ни поучавао* остале хришћане. Апостоли Матеј и Лука сматрају почетком приповедања важних спасењских догађаја моменат најаве и рођења Исуса Христа, а не догађаје из ране младости Исусове мајке. Но ипак, у записима првих Господњих ученика налазимо доста података са којима можемо изаћи у сусрет светопредањским тврдњама и проверити њихову тачност.

Рођење пресвете Богородице

„Канонска јеванђеља иначе дају мало података о Марији, мајци Исусовој, тако да се потпунија слика о њеној митско – божанској личности може добити тек ако се узме у обзир голема апокрифна и хагиографска литература, народне легенде и средњовековна иконографија. Ту, пре свега, треба издвојити апокрифну *„Књигу о рођењу Маријином“* (доцније названу *Јаковљево протоеванђеље*) из другог века, те *„Књигу о смрти Богородичиној“* из трећег, односно *„Арапско јеванђеље о Исусовом детињству“* из шестог столећа. Неке од тих *легенди* сакупљене су у средњем веку у читаве компендије и циклусе у којима се врло подрбно описују многи догађаји из

¹ Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 110. Нагласак мој.

Маријиног живота. Према тим маштовитим неканонским описима Марија Богородица се још као трогодишње дете васпитавала у Јерусалимском храму, бавила ручним радом и примала храну из руку анђела. Већ са дванаест година заветовала се на вечно девичанство. „¹

Православна црква нам приповеда (на основу неканонске апокрифне литературе) да је Марија рођена из брака старих родитеља Јоакима и Ане, који су до тада већ педесет година ишчекивали да им Бог подари дете. Владика Николај Велимировић у свом „Охридском прологу“ говори да је после њихових усрдних молитава Бог послао свог анђела да им најави рођење „*кћери преблагословене, којим ће се благословити сви народи на земљи, и кроз коју ће доћи спасење свету*“.² Такође, исти писац каже:

„Јер им дарова не само ћерку, но и Богомајку; озари их не само радошћу временом, него и вечном. Даде им Бог само једну ћерку, која им доцније роди само једног унука – али какву ћерку и каквог унука! Благодатна Марија, благословена међу женама, храм Духа Светога, олтар Бога Живога, трпеза хлеба небеснога, живот светиње Божије, дрво најслађега плода, слава рода људског, похвала рода женског, источник девства и чистоте – то беше Богом дарована ћерка Јоакима и Ане.“³

У Прологу за 9. септембар (по старом – јулијанском календару), владика Николај бележи податак да је Јоаким био син Вирпафира из Јудиног племена, који је био потомак цара Давида.

Ипак, еванђелист Лука, спомињући Маријине мушке претке нигде не наводи ни Јоакима ни Вирпафира (иако је све „**тачно испитао од почетка**“). Наиме, када упоредимо Христово родословље из ев. по Матеју 1:1-16; са оним које је записао Лука у 3:23-38, на први поглед увиђамо да се умногоме разликују. Родословље из Лукиног еванђеља не само што је дуже (и прати линију Христових предака до самог Адама), већ се уопште не поклапа са Матејевим, почев од Исуса па уназад све до цара Давида. Матеј нам преноси родословно стабло предака Маријиног мужа Јосифа, коме се отац звао Јаков, а порекло је водио од чувеног израиљског цара Давида – преко његовог сина Соломона. Ми, дакако, знамо да ово родословље нема никакве стварне везе са Исусом Христом, јер Јосиф није био његов отац већ поочим (очух). Стога ни Јосифови преци нису били стварни преци Господа Исуса. Ако томе додамо да се у једанаестом стиху прве главе ев. по Матеју спомиње и Јехонија (Хонија), за кога је Господ у књизи пророка Јеремије 22:30 рекао да нико од његових потомака никада неће сести на престо и владати Израиљем – онда нам уистину постаје јасно да Исус нема никаквог телесног порекла од Давидовог сина Соломона – који је далеки Јосифов предак. Међутим, иако смо установили да ово родословље није Христово већ Јосифово, због чега га Матеј записује и назива Господњим? Једноставно из разлога што је његово еванђеље писано на арамејском језику и намењено Јеврејима

1 Милан Вукомановић, Рани хришћански митови, 1997. г. стр. 58. Нагласак мој.

2 Владика Николај, Охридски пролог, Глас Цркве, 2000. г. стр. 650 (9. септембар). Нагласак мој.

3 Наведено дело, стр. 648 (8. септембар).

који су живели у тадашњој окупираној израилској држави. Њихово веровање о Месији, које је било засновано на старозаветним пророчанствима¹ испољавало се кроз ишчекивање божанског владара који би водио порекло од цара Давида који је био из племена Јудиног. Иако Јосиф није био Исусов стварни отац, он је у ондашњем друштву на тај начин био третиран (био је носилац очинског права). Приказујући царско порекло Исусовог старатеља, Матеј је хтео да Јеврејима стави до знања да је и Христос царскога рода, тј. очекивани Месија.

Са друге стране, у Лукином еванђељу налазимо још једно родословље Господа Исуса. Оно почиње:

„А он, Исус, имао је око тридесет година када је почео, и био је – како се мислило – син Јосифов, Илијев, Мататов, Левијев...“ (Лк. 3:23-24).

Пошто смо већ установили да се Јосифов отац звао Јаков а Јаковљев Матан итд, увиђамо да се ова два породична стабла не поклапају. Додуше, истина је да су у оно време људи могли бити познати под различитим именима, као на пример ап. Петар (Кифа) се звао Симон, име дато ап. Вартоломеју приликом обрезвања било је Натанаило (Вартоломеј значи: „син Толомејев“, отац Натанаилов је био Толомеј), а еванђелист Марко је имао и друго име Јован.² Но сасвим је немогуће да Лука спомиње надимке оних личности којима Матеј записује лична имена (те да се ту ради, заправо, о једним те истим људима). Да то потврдим још боље, на крају крајева увиђамо да Лука изводи своје родословље од Давидовог сина Натана а не од Соломона као што то чини Матеј. Из разлога што Јосиф не може у исто време да буде син Јаковљев – потомак Соломонов, и син Илијев – потомак Натанов, то долазимо до закључка да Лукин запис не представља Јосифове претке. Пошто Лука говори о Исусу: „И био је – како се мислило – син Јосифов, Илијев...“, јасно је да су Јевреји подразумевали њихову родбинску везу али да она није постојала. Једноставан одговор на ову „загонетку“ око два родословља јесте да ев. Лука записује Исусове праве телесне претке – све до Адама. Тако, особа по имену Илије не представља Јосифовог већ Маријиног оца³, који је заправо био Јосифов таст. Ипак, пошто у ондашње време у арамејском и хебрејском језику нису постојали појмови као што су „таст“, „свекар“, „деда“, „прадеда“, „унук“, „зет“ и слично (већ су се за све ове појмове користиле речи

1 1. Мојсијева 49:10; Исаија 9:6-7; 11:1-2; Јеремија 23:5-6.

2 Ев. по Матеју 10:2-4; Ев. по Јовану 1:45-49; Дела ап. 15:37

3 Свето предање вели да је Илије Јосифов законити отац (по закону „левиратског“ брака) а Јаков природни отац. Наиме, Јаков се оженио супругом свог покојног полубрата Илија, који је рођен из другог брака Јаковљеве мајке са Мелхијем из Натановог потомства. Тако је дакле, (у складу са 5. Мојс. 25:5-6.) Јосиф, иако природни син Јаковљев био назван Илијевим сином. Види: Житија светих за децембар, стр. 751.

Ипак на крају није јасно какве везе има Христос са свим Јосифовим прецима (и по Јакову и по Илију), пошто он (Јосиф) није телесни отац Господа Исуса? Такође, Мелхиј се у Лк. 3:23-24. назива Илијевим прадедом а не његовим оцем (тј. човеком који је био ожењен његовом мајком). Много је вероватније да је родослов из Ев. по Луки заправо родослов правих Исусових предака по телесној природи, предака Маријиног оца Илија.

„отац“ и „син“), онда је потпуно јасно зашто Лука назива Јосифа Илијевим сином иако му је он заправо био зет.¹

На овај начин смо утврдили да православно предање не износи истину о Маријиним родитељима, јер уместо Јоакима и Вирпафира налазимо Илија и Матата. Раније смо утврдили да није истинит ни навод да је Марија родила само једног сина, као и да није била кћерка јединица већ да је имала и сестру (Јн. 19:25).

Ваведење пресвете Богородице

Разматрањем светопредањских тврдњи о Маријином ваведењу (одвођењу) у јерусалимски храм, те њеном боравку у њему, настављамо упоређивање и доказивање да Православна црква не поседује истину у свом вероисповедању већ да се придржава историјских фалсификата.

Као што смо у претходној целини доказали да се Маријини родитељи нису звали Јоаким и Ана, те да она није била кћерка јединица – што представља основно полазиште за испредање даљих легенди о Исусовој мајци, доказаћемо да се нису одиграли ни остали догађаји из њене ране младости – а у које нас уверава Источна црква.

Ваведење представља догађај одвођења трогодишње Марије у храм и њено завештање Богу, по ранијем обећању којим су се обавезали њени родитељи још пре него што је она угледала светлост дана. Ни о овом догађају не налазимо помен у новозаветним записима. Ипак, кренимо редом. Владика Николај нам о овом догађају казује следеће:

„Када се Пресветој Деви Марији навршише три године од рођења, дошло је родитељи њени свети, Јоаким и Ана, из Назарета у Јерусалим, да је предаду Богу на службу према ранијем обећању своме. (...) Сабраше се и многи сродници Јоакимови и Анини, да узму учешћа на овој светковини, у којој узимаху учешћа невидљиво и ангели Божји. (...) Беше Дева украшена царским благолепним одећама и украсима, како и приличи кћери царевој, невести Божијој.“²

Након што су стигли пред храм, Марија се попела уз степенице на чијем се врху налазио првосвештеник Захарија (будући отац Јована Крститеља), који ју је ухватио за руку и увео у најсветије место храма – Светињу над Светињама. У храму, Марија је служила Богу и читала Свето писмо у наредних девет (или једанаест) година све до момента када је у доби од дванаест (или четрнаест, пошто је владика у овоме сам себи противречан; упореди 25. март

¹ Упоредити са текстом у Мт. 1:1; где се уместо израза „потомак“ употребљава реч „син“. Упореди такође и 1. Царевима 16:28 са 2. Царевима 8:18, 26 где се уместо речи „унука“ користи реч „кћи“. Код Јевреја жене никада нису биле укључиване у родословна стабла *уместо* мушкараца. Из тог разлога је уместо Марије у Лк. 3:23 споменут Јосиф као носилац очинског права. Ев. по Матеју 1:3, 5-6; не представља изузетак пошто су у тим стиховима жене поменуте уз носиоце родословља – њихове мужеве.

² Владика Николај, Охридски пролог, стр. 850, (21. новембар).

и 21. новембар у Прологу) година старости предата своје сроднику, старцу Јосифу из Назарета да је овај чува под видом обручнице.¹

У овом управо наведеном тексту који је записао епископ Николај, а који је познат у источном хришћанству већ вековима, запажамо неколико очигледних неслагања са богонадахнутим библијским извештајем.

Најпре, поред присуства анђела овом историји непознатом догађају, говори се да је Марија „кћер царска и невеста Божија“ иако је Св. писмо ни на једном месту тако не назива. Даље, Захарија се назива првосвештеником иако га еванђелист Лука назива (и то око 15 година касније; посматрано хронолошки) „обичним“ свештеником:

„У вријеме Ирода цара Јудејскога *бијаше неки свештеник* од реда Авијана, по имену Зарија, и жена његова од племена Аронова, по имену Јелисавета.“²

Уколико би била истина да је овај Захарија (Зарија) петнаестак година раније учествовао у тако важном догађају као што је „уведење Богородице“ у Светињу над Светињама (што би, иначе, био преседан над преседанима), ев. Лука би тако нешто сигурно записао и на то нас подсетио (као и ев. Матеј у случају смрти Јована Крститеља 14:1-12). Исто тако, као што сам већ истакао, помиње се један апсолутно невероватан догађај, а то је увођење трогодишњег детета у најсветије место храма. Свако ко имало познаје Свето писмо Старог завета, он познаје и прописе за службу првосвештеника у Божијој Светињи. Том верском поглавару је Господ дозвољавао улазак у најсветије место само по строго прописаним условима и то само на „Дан помирења“ (Yom Kippur), једанпут у години. Мојсије, преносећи своје брату Арону првом јеврејском првосвештенику Божије упозорење о начину уласка у Светињу над Светињама, каже:

„И каза Господ Мојсију: реци Арону брату својему **да не улази у свако доба у светињу** за завјес пред заклопац који је на ковчегу, **да не погине**, јер ћу се у облаку над заклопцем јављати. (...) И нека Арон принесе јунца својега на жртву за гријех и очисти себе и дом свој, и нека закоље јунца својега на жртву за гријех. И нека узме кадионицу пуну жеравице с олтара, који је пред Господом, и пуне прегршти када мириснога истуцанога, и нека унесе за завјес. И нека метне кад на огањ пред Господом, да дим од када закљони заклопац који је на свједочанству; тако неће погинути. Послије нека узме крви од јунца и покропи с прста својега по заклопцу према истоку, а пред заклопцем нека седам пута покропи том крвљу с прста својега. И нека закоље јарца на жртву за гријех народни, и нека унесе крв његову за завјес; и нека учини с крвљу његовом као што је учинио с крвљу јунчјом, и покропи њом по заклопцу и пред заклопцем. И тако ће очистити светињу од нечистота синова Израилевих и од пријеступа њиховијех у свијем гријесима њиховијем; тако ће учинити и у шатору од састанка, који је међу њима усред нечистота њиховијех. **А нико да не буде у шатору од састанка кад он уђе да чини очишћење у светињи, докле не изађе** и сврши очишћење за се и

¹ На истом месту.

² Лк. 1:5; превод В. Караџић. Нагласак мој.

за дом свој и за сав збор Израилски. (...) И ово нека вам буде **вјечна уредба**: десети дан седмога мјесеца мучите душе своје, и не радите никакога посла, ни домородац ни дошљак који се бави међу вама. Јер у тај дан бива очишћење за вас, да се очистите; бићете очишћени од свијех гријеха својих пред Господом. (...) И ово нека вам је **вјечна уредба** да очишћате синове Израилеве од свијех гријеха њиховијех једанпут у години. И учини Мојсије како му заповједи Господ.¹

Оно што се посебно истиче у овом тексту који објашњава **једини начин** на који је првосвештеник уопште **смео** да уђе у најсветију просторију храма (тј. „шатора од састанка“ пре него што је изграђен храм) је:

- то је морало бити на празник Помирења, десетог дана месеца Тишрија (седми месец по јеврејском календару), ст. 16:29-30;
- посебно одевен за ту прилику, првосвештеник је морао да принесе жртве за очишћење својих и народних греха, ст. 3-11;
- морао је да принесе тамјан на кадиони олтар који се налазио у Светињи – испред завесе која је делила Светињу од „Светиње над Светињама“, ст. 12-13;
- његов улазак је био дозвољен само са крвљу жртвених животиња, ст. 34;
- морао је да улази два пута у најсветију просторију храма (иза завесе) и да најпре крвљу јунца а потом јарца, седам пута попрска (покропи) крв са прста кога је претходно умочио у зделу са крвљу – на поклопац и испред поклопца заветног ковчега, ст. 14-15;
- нико није смео да улази заједно са првосвештеником у храм док је он обављао службу очишћења народних греха пред Господом, ст. 17;
- ова уредба је требала да се поштује као вечна уредба (дакле, потпуно непроменљива за сва времена), ст. 29, 34;
- сваки првосвештеник је морао да се придржава апсолутно свих прописа записаних у Божијем закону датом Мојсију. У супротном, Господ би га засигурно казнио смрћу, ст. 13;

Ову уредбу спомиње и потврђује и Нови завет:

„Пошто је то тако уређено, у први део скиније свагда улазе свештеници кад врше своју службу, а у други део скиније **само првосвештеник једном у години, не без крви**, коју приноси за своје и за народне грехе учињене из незнања.“²

Да је апостолу, писцу посланице Јеврејима, био познат макар и један изузетак од овога правила и одступање од Божије заповести, он би сасвим сигурно то и поменуо након седмог стиха овог поглавља. Пошто је ова посланица писана барем седамдесет година после тобожњег Захаријиног уласка у храм са девојчицом Маријом, њеном богонадахнутом писцу би овај догађај морао бити познат. Како га он на овом месту не спомиње, као нити један други апостол било где у Новом завету, то морамо да закључимо да

1 3. Мојсијева 16:2, 11-17, 29-30, 34. Нагласак мој.

2 Посланица Јеврејима 9:6-7. Нагласак мој.

се ова приповест, утемељена на неканонским текстовима, никада није ни одиграла.

Наравно, знајући за сва ова супротстављања православног предања библијским извештајима, желећи да пружи повољно објашњење које би ишло на руку богословима Источне цркве, владика Николај помиње и образложење које је дао св. Теофилакт Охридски (који је живео у XI - XII веку после Христа, упореди са Прологом за 31. децембар, стр. 959):

„Св. Теофилакт Охридски вели, да је Захарија *„ван себе био и Богом обузет“* када је Деву уводио у најсветије место храма, иза друге завесе, иначе се не би могао овај поступак његов објаснити.“¹

Дакле, по мишљењу св. Теофилакта, овај Захаријин чин је потпуно необјашњив – јер се у свему коси са Божијом заповешћу. Но, ипак, може се схватити и оправдати тиме што је свештеник био *„ван себе и обузет Богом“*. Међутим, остаје нејасно како је могуће да Бог једнога момента нешто заповеда и забрањује а у другом случају човека води и *„обузима“* на тај начин да овај учини управо супротно Његовој вољи?! Апостол Павле даје веома јасно упозорење:

„Зато не будите неразумни, него разумејте шта је воља Господња.“ (Еф. 5:17);

као и :

„Јер је Бог тај што чини у вама да желите и да делате – *да му budete по вољи*. (Фил. 2:13. Нагласак мој).

Свети Дух кроз апостола јасно говори да Бог у срцима својих слугу даје подстрек за *извршавање Његове воље а не за њено кршење*, што јасно говори у прилог томе да се овај догађај, заправо, никада није ни збио.

Маријино вечно девичанство

Православна црква чврсто заступа уверење да је Марија остала „приснодјева“, тј. заувек девица. О томе да ово није био случај, већ сам детаљно образлагао у претходним деловима овог поглавља. Међутим, било би интересантно да се још мало задржимо на овој идеји посматрајући је из свих углова, те да на крају донесемо и правилан закључак.

„Када се Пресветој Деви наврши једанаест година пребивања и служења при храму Јерусалимском, и четрнаест година од рођења – када, дакле ступи у 15-ту годину живота, саопштише јој свештеници, да по закону она не може више остати при храму, него треба да се обручи и ступи у брак. Но како велико изненађење за све свештенике би одговор Пресвете Деве, да је се она посветила Богу и да жели остати девојком до смрти не ступајући ни с ким у брак! Тада по Промислу и внушењу Божјем првосвештеник Захарија, отац Претечев, договорно са осталим свештеницима, сабра 12 безжених људи из племена Давидова, да би једноме од њих уручили Деву Марију на чување де-

¹ Охридски пролог, стр. 850-851 (21. новембар). Нагласак мој.

војаштва њеног и старања о њој. И би уручена староме Јосифу из Назарета, који јој беше и сродник.¹

„Јер у то време не знаде се у Израиљу за девојке завештане на девство до краја живота. Пресвета Дева Марија беше прва таква доживотно завештана девојка, и њој после следоваху у цркви Христовој хиљаде и хиљаде девственница и девственика.“²

Из управо наведених текстова сазнајемо о наводној Маријиној заклетви пред Господом којом се обавезала на вечно девичанство и безбрачност. Сазнајемо такође да је старац Јосиф примио девојчицу Марију к себи са знањем да ће она бити мајка будућег Спаситеља – те да ће зачети на девичански начин – без учешћа мушкарца.³ Међутим, остаје нејасно због чега је поменути „старац“ хтео да од себе отпусти више од шездесет година млађу Марију када је уочио њену трудноћу? Зар се не би подразумевало да је требао да се радује због тога, јер му је Захарија све унапред био најавио? Такође, због чега му је анђео поручио у сну да се ожени Маријом када је требао да буде само њен старатељ⁴ (признаћемо да брак и старатељство нису синоними за једну те исту појаву)?! Свето писмо овако преноси анђеоску заповест упућену Маријином веренику:

„Јосифе, потомче Давидов, *не бој се да узмеш Марију себи за жену*, јер то што се у њој зачело, то је од Светога Духа. (...) Када се Јосиф пробудио, учинио је оно што му је заповедио анђео Господњи: **ожену се Маријом**.“⁵

1 Охридски пролог, стр. 210 (25. март). Потпуно насупротив овом „светом предању“, православни богослов др Лазар Милин у својој књизи „Научно оправдање религије“ каже да је по Светом писму очито да је Јосиф планирао да ступи са Маријом у стварни брак, говорећи: „А Јосиф? Судећи према речима Светог Писма, Јосиф је имао заиста **озбиљну намеру** да Марију узме за жену. (...) Зато није никако чудо што је он **заиста хтео** да узме Марију за жену и што еванђеље, и чак анђео Господњи, њу назива његовом женом.“ Очигледно је да г-дин Милин или не верује свом „светом предању“ или му се чини нормалним да се осамдесетогодишњи старац жени девојчицом која му по годинама може бити прауника, те да је (пошто је сазнао да је Марија трудна) „сасвим природно помислио да га је вереница преварила.“ Види: „Црква и секте“, стр. 201. Нагласак мој.

2 Наведено дело, стр. 851 (21. новембар).

3 Читава ова прича се подразумева из разлога што је „првосвештеник“ Захарија свакако знао кога је „увео“ у Светињу над Светињама пре 11 година (знао је да то није била обична девојчица већ „Пресвета Богородица“), па је то сигурно пренео и Јосифу, који је сходно томе требао да очекује Маријину трудноћу и рођење Сина Божијег – уколико је ова православна приповест уистину тачна.

4 Свети оци Атанасије Александријски, Василије Велики и Јован Дамаскин велу да је под видом „обручничтва“ Марије са Јосифом, Господ желео да своје рођење од девице сакрије од ђавола. То је, по овим ауторитетима готово једини разлог што је Марија живела са старцем у привидном браку. Пошто је ђаво будно мотрио на све девице још од времена пророка Исаије, Марија се „удала“ за Јосифа да би нечастиви био обманут, мислећи да се Исус рађа из природне супружничке везе. Види: Јустин Поповић, „Житија светих“ за децембар, стр. 723.

Наравно, и ово тумачење је прилично наивно. Ако је већ будно мотрио на девице, сотона је сигурно приметио долазак анђела Гаврила Марији у Назарет и све оно што је том приликом било речено, као и Маријин одлазак код Јелисавете (Лк. 1:26-55); пошто се све ово десило пре него што је Марија прешла у Јосифову кућу.

5 Ев. по Матеју 1:20, 24; Живот и рад Исуса Христа, Четири еванђеља, превео др Александар Бирвиш, стр. 10.

Јосифова деца у светлу светог предања и Светог писма

У овом делу поглавља размотрићемо тврдње православних да Јаков, Јосиф (Јосија), Симон и Јуда нису Маријини синови које је она изродила са својим мужем, већ синови старца Јосифа из првог брака.

Владика Николај тврди да су поменути људи Јосифови синови из ранијег брака, у оквиру којег је имао и неколико кћери¹:

„И не само да се он удостоји царства Божјег, него и синови његови и кћери. Који би отац желео нешто више него да му син буде апостол Христов? А Јосиф имаше два сина апостола.“²

Но, не слажу се сви „свети оци“ са идејом да су они били Јосифова деца. Православни црквени историчар Јевсевије Поповић нам у својој „Општој црквеној историји“ овако казује:

„Под браћом и сестрама Његовим – према наредби Исусовој на умору, да Његов ученик Јован од сад обавља синовље дужности на спрам матере Његове Марије и према *најстаријој црквеној традицији и према најстаријим апокрифним еванђелијима* – немају се разумети деца Маријина, него *по једнима* деца Јосифова из ранијег брака, *по другима* деца Клеопе и Марије ‘сестре’ матери Господњој.“³

Очигледно је да нису одувек сви православни заступали идеју о Јосифовој деци из првог брака (а можда је и до данас не заступају), па следствено томе закључујемо да податак који нам преноси владика Николај није утврђена чињеница већ ствар расправе чак и међу истоверним припадницима Васељенске цркве.⁴

1 Из православне књиге „Светлост света“ (треће издање, Београд 2001. год), са стране 61, сазнајемо да ово веровање Источне цркве потиче из небиблијских извора, односно од грчког историчара Никифора: „Према грчком историчару Никифору, Јосиф је био у браку са Саломијом, кћерком Агеја, брата Захаријина (оца светог Јована Крститеља). Јосиф је са Саломијом изродио четири сина: Јакова, Симона, Јуду и Јосију и три кћери: Естиру, Тамару (или Марта, или Марија) и Саломију. Саломија је била удата за Зеведеја, чији су синови Јаков и Јован, апостоли Господњи. После смрти Саломије, Јосиф је живео као удовац часно и поштенно. Напунивши осамдесет година живота, првосвештеник Захарије и свештеници изабраше га да, по навршетку четрнаесте године Пресвете Дјеве Марије, постане њен обручник. Умро је у сто десетој години живота“.

2 Охридски пролог, стр. 942 (24. децембар). Но, православни не само да верују да је Јосиф био отац двојици Христових апостола (онима који не спадају међу Дванаесторицу), већ да је био и **деда** још двојици апостола (који су уврштени међу Дванаесторицу). У претходној футноти је цитиран текст из православне литературе, која нам говори о томе да је Јосифова кћерка из првог брака, Саломија, родила Јакова и Јована, Зеведејеве синове. Стога, према православном веровању, Јосиф, који се у Библији назива мужем Исусове мајке Марије, био је **деда** апостола Јакова и Јована, што на основу Библије уопште није закључиво.

3 Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 115. Нагласак мој. Према светом Георгију (Кедрину), ова Марија *није* била сестра „матери Господњој“, већ Јосифова кћерка из првог брака, којом се оженио њен стриц Клеопа. Види: „Житија светих“ за децембар, стр. 752.

4 Западни црквени ауторитети су заступали идеју да Јосиф никада није био раније ожењен, док су источни тврдили да јесте (то се догађало док је црква још увек била јединствена, „православна“, пре XI века н.е). Види: „Житија светих“ за децембар, стр. 751.

Иако дакле нема слагања међу светим оцима о томе чија су заправо деца та поменута Исусова браћа и сестре, очигледно је да она нипошто не смеју бити Маријина деца коју је она родила бивајући у браку са Јосифом. У том случају би, наравно, целокупно учење традиционалних цркава Истока и Запада о „Богородици“ било у потпуности срушено. Уосталом, уопште није јасно како православни и римокатолички богослови знају да се овде не ради о Јосифовој и Маријиној деци, већ о неким сродницима из „другог степена сродства“. Њихов аргумент, наиме, гласи да се поменуте речи, које се у грчком тексту Новог завета користе да означе Исусову браћу и сестре користе и у случају описивања блиских рођака (браће и сестара од нпр. стрица, ујака и сл.). Ево како је на веровање римокатолика (које је у овоме истоветно веровању православних) одговорио бивши католик James G. McCarthy, у својој књизи „Еванђеље по Риму“, која је преведена на хрватски језик:

„Истина је да се грчке речи: ‘adelphos’ (брат) и ‘adelpa’ (сестра) могу схватити и у ширем смислу, али њихово основно значење односи се на оне који имају заједничке родитеље. Уколико контекст не налаже другачије, примењује се њихово основно значење. Да је Свети Дух хтио да кршћаништују Марију као вазда дјевицу, тада сигурно не би споменуте Исусове сроднике без објашњења називао његовом браћом и сестрама. Затим, да је Свети Дух хтио рећи да у питању нису браћа и сестре, могао је употребити још двије грчке ријечи. Када Павао каже да је Марко Барнабин нећак (Колошанима 4,10), он користи грчку ријеч ‘anepsios’, а Лука се користи са ‘sungenis’, опћеницијом ријечју за родбину, како би рекао да је Елизабета Маријина ‘рођакиња’ (Лука 1, 36).“¹

Поред овога напред реченог, било би интересантно да сагледамо и старост поменуте Исусове браће из библијске и светопредањске перспективе. Наиме, као што ћемо увидети, подаци које ћемо добити овим проучавањем још једном потврђују светописамску тврдњу да су то била Маријина деца коју је зачала и родила бивајући у браку са Јосифом.

„У дому Јосифовом Пресвета Дева продужи живети исто као и у храму Соломоновом, проводећи време у читању Св. Писма, у молитвама, богоразмишљању, посту и ручном раду. Готово никад из куће не излажаше, нити се интересоваше светским стварима и догађајима. Мало је с ким уопште говорила, и никад без нарочите потребе. *Најчешће је у кући општила са двама кћерима Јосифовим.*“²

„**Св. апостол Јаков, брат Господњи.** Назива се братом Господњим зато што је био син праведног Јосифа, обручника Пресвете Богородице. Када праведни Јосиф беше при смрти, он подели имање своје синовима својим, па хтеде оставити један део и Господу Исусу, сину Пресвете Деве Марије; али се сва браћа овоме успротивише не сматрајући Исуса братом својим. Јаков љубљаше веома Исуса, и изјави, да ће Га он узети на свој део. **И зато се он назива братом Господњим.** Према предању он је и у Мисир ишао са Пресветом Девом и Јосифом онда када је Ирод тражио да

1 James G. McCarthy, *Evandjelje po Rimu*, Krapina, Hrvatska 2004. str. 164-165.

2 Охридски пролог, стр. 210 (25. март). Нагласак мој.

убије новорођенога цара. (...) Господ га убројао у својих 70 апостола. (...) *Био епископ у Јерусалиму 30 година, и ревностно управљао црквом Божјом. (...) Беше Јакову 63 године када пострада за Господа свога.*¹

Према управо наведеним текстовима светог предања можемо да извучемо један главни закључак, а то је да су сва браћа (и сестре) Господа Исуса Христа била старија од Њега. Према првом наводу, када је 15-годишња Марија дошла у дом старца Јосифа, он је већ имао одрасле кћери. Према другом наводу (Пролог за 23. октобар; као и за 26. децембар), Јаков брат Господњи је био већ одрастао младић (или зрео човек) у време Исусовог рођења.

Свето предање Православне цркве заступа веровање да је Јосиф имао осамдесет година када је преузео старатељство над Маријом.² Уколико претпоставимо да се Јосиф оженио између своје 20. и 30. године живота (мада су се јеврејски младићи женили и у млађем добу) својом првом женом, те да је децу са њоме изродио у наредних тридесет година, онда је савим реално очекивати да његов најмлађи потомак у време рођења Спаситеља има око 20 а најстарији око 50 година старости (што значи да су сви били старији и од Исусове мајке). Уколико је ово био случај – а управо се то очекује на основу предањских казивања – онда се овакви подаци умногоме разликују од онога што је записано у Светом писму.

Приликом писања Прве посланице Коринћанима, око 55. г. нове ере, апостол Павле спомиње браћу Господњу (дакле, и сви остали Јосифови синови су названи „браћом Господњом“, а не само Јаков) у својству путујућих проповедника еванђеља:

„Зар немамо права да једемо и пијемо? зар немамо права да водимо једну сестру као жену – као и остали апостоли, и **браћа Господња**, и Кифа? Или само ја и Варнава немамо права да не радимо ради издржавања?“ (1. посл. Кор. 9:4-6; Нагласак мој).

Разлог због кога сам цитирао ове стихове је спомињање Господње браће која су била ожењена, и њихових супруга које су путовале „заједно са њима“ на мисијска путовања (ст. 5). У време када Павле пише ову посланицу, према предању Источне цркве, Господња браћа су могла да имају између 80 и 110 година - а о њима читамо као о активним проповедницима који путују са својим женама. Пошто нам ев. по Луки 2:36-37 саопштава, а у вези старости Ане, Фануилове кћи, да се животна доб од 84 године у Христово време сматрала веома позном, врло је невероватно да су поменуће особе биле околико старе а притом биле и у активној апостолској служби. Са друге стране, ово писање апостола Павла има смисла уколико су Јаков и остали Јосифови синови били и Маријини синови које је родила након што је Исус дошао на свет! И сам владица Николај, вероватно ненамерно, изнео нам је прецизан податак о тренутку Јаковљевог мученичког страдања, на основу којег тачно можемо да утврдимо датум његовог рођења.

¹ Наведено дело, стр. 773-774 (23. октобар). Нагласак мој.

² Наведено дело, стр. 959 (31. децембар).

Уколико нам је позната чињеница да је Господ Христос рођен вероватно 4. или 5. године пре нове ере¹, то заправо значи да је његов јавни рад отпочео око 27. г. н. е. у време када му је било око 30 година. Као што је познато, Господ је јавно проповедао око три и по године, што датира његову смрт и васкрсење у 31. г. н. е. Исте године је основана и прва хришћанска црква у Јерусалиму у којој је према владици Николају и историјским подацима први старешина (тј. епископ - што у преводу значи „надгледник“ - у смислу главног старешине) био Јаков брат Господњи. Податак који наводи еп. Николај нам казује да је Јаков имао свега **63 године** у тренутку свог страдања. Према историчарима Јосифу Флавију (из првог) и Еузебију (Јевсевију)² епископу Кесаријском (из четвртог века после Христа) овај старешина јерусалимске цркве је убијен 62. г. нове ере, што се у потпуности слаже са тврђом да је Јаков у тој духовној служби био тридесет година. Али, уколико су ови подаци тачни (а свакако да јесу), онда једноставном математиком долазимо до закључка да је **Јаков брат Господњи рођен 1. год. пре нове ере тј. око три године после рођења Господа Исуса Христа**. Овакво израчунавање је потпуно у складу са Библијом која тврди да је Исус био Маријин првенац, а да је након њега родила још неколико синова и кћери. Сагласно са тиме, браћа Господња у време писања Павловог писма Коринћанима имају између 35 и 55 година старости, па су у том случају много разумљивија њихова мисионарска путовања на којима су их пратиле и њихове жене.

Но, овде још увек није крај доказа који потврђују историјску чињеницу да је Исус из Назарета имао млађу браћу и сестре који су били Јосифова и Маријина деца. О овоме сведочи и један од древних месијанских псалама који је написан пером Божијег слуге, израиљског помазаника и цара Давида. Као што је познато, цар Давид је као Божији пророк предвидео многе догађаје из земаљског живота Господа Исуса Христа и описао их у Старом завету. Тако на пример, Давид је предвидео начин Христовог страдања и умирања, као и унапред прорекао његово васкрсење из мртвих³.

1 Исус Христос није рођен 1. године нове ере. Овај датум је установио римски монах Дионизије Ексигус 525. године н. е. али је његов прорачун о тачној години Исусовог рођења био непрецизан за 4-5 година. Новија историјска израчунавања показују да је Ирод Велики умро 4. год. пре н. е. - док је Исус рођен нешто пре тога – па би у складу са тиме и почетак нове ере требало померити за неколико година уназад (што вероватно никад неће бити учињено). Наведено према: Библијски приручник бр. 2, Павле Боровић, 1987. г. стр. 597.

2 Наведено према : Новозавјетни коментари, Дјела апостолска, Добра вест -Нови Сад, 1986. год. стр. 176.

3 Ево неких од стихова из псалама који се директно односе на страдање Исуса Христа на крсту Голготе, и описују речи које ће Месија, као и његови противници у тим тренуцима да изговарају. Током овога прегледа, најпре ћу наводити по један стих из пророчких псалама, а потом и његову паралелу (испуњење) у списима Новог завета:

„Боже, Боже мој! зашто си ме оставио удаљивши се од спасења мојега, од ријечи вице моје“ (Псалам 22:1),

„Око деветога часа пак повика Исус веома гласно: ‘Или, Или, лема савахтани’; то значи: Боже мој, Боже мој, зашто ме остави?“ (ев. по Матеју 27:46; такође и Марко 15:34);

„Који ме виде, сви ми се ругају, разваљују уста, машу главом. И говоре: ослони се на Господа, нека му поможе, нека га избави ако га милује.“ (Псалам 22:7-8),

„А пролазници су га грдили машући својим главама и говорећи (...): друге је спасао, себе не може да спасе; цар је Израиљев, нека сиђе сад с крста па ћемо веровати у њега. Уздао се у

Стихови из Давидових псалама који су наведени у претходној футноти су требали да послуже као доказ мојој наредној тврдњи, а она гласи да се, попут многих других, и Псалам 69:8 такође односи на Господа Исуса Христа, тј. да представља пророчанство које је из давнина указивало на њега, (попут свих до сада прочитаних). Овим стихом је цар Давид унапред указао на чињеницу да Господ Христос неће бити прихваћен као обећани израиљски Месија чак ни у својој властитој кући, тј. међу својим блиским крвним сродницима - укућанима. Еванђелист Јован је наике писао о томе овако:

„Тада му рекоше његова браћа: премести се одавде и иди у Јудеју, да и твоји ученици виде твоја дела која чиниш; јер нико не ради ништа тајно, кад сам жели да буде познат. Ако све ово чиниш, објави се свету. **Јер ни његова браћа нису веровала у њега.**“¹

Међутим, догађања која су се збивала у кући Исуса из Назарета, а што се тиче неверовања и подсмевања његових најближих сродника, Давид је

Бога, нека га сад избави, ако га жели; јер рече: Божији сам Син.“ (Мт. 27:39-43); „Сасуши се као цријеп крјепост моја, језик мој приону за грло.“ (Псалам 22:15), „После тога Исус, знајући да је већ све свршено, *да би се Писмо сасвим испунило*, рече: жедан сам.“ (Ев. по Јовану 19:28. Нагласак мој); „Дају ми жуч да једем, и у жеђи мојој поје ме оцтом.“ (Псалам 69:21), „И кад су дошли на место које се зове Голгота, што значи место Лубања, дадоше му да пије вино помешано са жучи; и окусивши не хтеде да пије. (...) И одмах један од њих отрча, узне сунђер, натопи га оцтом, натаче на трску и даваше му да пије.“ (Ев. по Матеју 27:34, 48); „Опколише ме пси многи, чета зликоваца иде око мене, прободоше руке моје и ноге моје. (...) Дијеле хаљине моје међу собом, и за доламу моју бацају ждријаб.“ (Псалам 22:16, 18), „А војници, кад распеше Исуса, узеше његове хаљине и начинише четири дела, сваком војнику по део, и доњу хаљину. А доња хаљина није била шивена, него сва изаткана одозго до доле. Тада рекоше међу собом: да је не цепамо, него да бацимо коцку за њу, коме ће припасти; *да се испуни Писмо* [које каже]: ‘Разделише моје хаљине међу собом и бацише коцку за моје одело’. Војници то и учинише.“ (Ев. по Јовану 19:23-24. Нагласак мој); У вези васкрсења Исуса Христа цар Давид је, готово хиљаду година пре тог славног догађаја написао следеће пророчке речи:

„Свагда видим пред собом Господа: он ми је с десне стране да не посрнем. Ради тога радује се срце моје, и весели се језик мој, још ће се и тијело моје смирити у уздању; **Јер нећеш оставити душе моје у паклу, нити ћеш дати да светац твој види трухлост.** Показаћеш ми пут животни: обиље је радости пред лицем твојим, утјехе у десници твојој до вијека.“ (Псалам 16:8-10. Нагласак мој.);

Апостол Петар потврђује испуњење овог старозаветног пророчанства у својој проповеди на дан силаска Светог Духа, као и апостол Павле неколико година касније:

„Давид, наике, говори за њега: ‘Стално сам гледао Господа пред собом, јер ми је с десне стране – да се не пољуљам. Зато се развесели срце моје и обрадова језик мој, чак ће и тело моје почивати у нади, **јер моју душу нећеш оставити у царству смрти, нити ћеш дозволити да светац твој иструне.** Показао си ми путеве живота, испунићеш ме весељем пред лицем твојим’. Браћо, вама се може слободно рећи о патријарху Давиду, да је умро и био сахрањен, и да је његов гроб код нас до данашњег дана. Али како је био пророк и како је знао да му се Бог заклетвом заклео да ће од рода његових бедара некога посадити на његов престо, **предвидевши рече за Христово васкрсење: нити је био остављен у Царству мртвих, нити му је тело иструлило.** Овога Исуса је Бог васкрсао, чему смо ми сви сведоци.“ (Дела апостолска 2:25-32. Нагласак мој);

„Зато и на другом месту каже: ‘Нећеш дати да твој светац види труљења’. Давид је, наике, послужио своме нараштају и по Божијој вољи умро, био је придодат својим очевима и видео је труљење. А кога је Бог васкрсао, тај није видео труљења.“ (Дела ап. 13:35-37).

¹ Ев. по Јовану 7:3-5. Нагласак мој.

пророчким Духом предвидео вековима раније. Говорећи у име јеврејског Месије, коме је био праотац и праслика (као помазаник – слика правог Помазаника Христа) Јесејев син је рекао:

„Јер тебе ради подносим руг, и срамота попаде лице моје. **Туђин постадох браћи својој, и незнан синовима матере своје.**“¹

Овај стих из напред споменутог псалма наглашава да ће Месија бити одбачен чак и од стране **синова своје мајке**, тј. да ће бити туђин сопственој браћи! Доказ да се овај стих из 69. псалма односи баш на Исуса Христа, а не на Давида лично (како ће вероватно да гласи приговор православних), налази се у наредном 9. стиху истог псалма, који је уско везан уз претходни. Он гласи овако:

„Јер ревност за кућу твоју једе ме и ружења онијех који тебе руже падају на ме.“²

Сваки познавалац Светог писма зна за овај стих, јер је он, додуше „подељен“ у два дела, цитиран и у Новом завету, и то искључиво везан за службу Исуса Сина Божијег. Примењујући овај стих на Спаситеља Исуса, апостоли нам казују у својим описима Господњег живота следеће:

„И беше близу Пасха јудејска, те оде Исус горе у Јерусалим. И нађе продавце волова, оваца, голубова и мењаче новца како седе у храму. И начини бич од узица и изагна све из храма, и овце и волове, мењачима просу новце и испретура столове, а онима што продаваху голубове рече: носите то одавде, не чините од дома Оца мога кућу трговачку. *Сетише се његови ученици да је написано: ‘Ревност за твој дом појешће ме.’*“³

„Јер ни Христос није угађао самом себи, него као што је написано: **‘Погрде оних, који тебе грде, падоше на ме.’**“⁴

Уколико је православним теолозима и после свих претходно изнетих библијских и историјских чињеница потребно још доказа о томе да је Марија Исусова мајка родила још синова и кћери, те да се стих Псалма 69:8 који говори о Месијиној браћи рођеној од исте мајке од које је рођен и Он, односи баш на Исуса а не на, можда, самог Давида, уз опаску да је Давид овај стих написао у првом лицу једнине (као да се односи на њега лично), ево још неколико завршних.

Наравно да је чињеница да је Давид писао псалме у своје име, тј. у првом лицу једнине, тако да површни читалац одиста може да извуче закључак да Давид пише (само) о себи самоме. Међутим, уколико детаљније прегледамо наведене стихове у претходној футноти, увидећемо да се на Давиду уопште нису испуниле многе изјаве које је он писао у првом лицу једнине. На пример, Давид није никада прошао кроз патњу распињања на крст, тј. пробадања његових руку и ногу, како он наводи у псалму 22:16. Наиме, смртна казна распињањем на крст при чему су удови морали да буду прободени, почела је да се практикује више векова након Давидове природне смрти.

1 Псалам 69:8. Нагласак мој.

2 Псалам 69:9.

3 Ев. по Јовану 2:13-17. Нагласак мој.

4 Римљанима 15:3. Нагласак мој.

Старозаветне књиге: Самуилове, о Царевима и књиге Дневника нигде не спомињу овакву Давидову судбину. Даље, очигледно је, на основу говора ап. Петра и Павла из Дела апостолских (Пс. 16:10; Дела ап. 2:26-31; 13:35-37) да поменути пророк и цар, иако је у првом лицу записивао најаву нетрулежности Месијиног тела и његово васкрсење из мртвих није мислио на себе, већ на Господа Исуса Христа. Исто се односи и на дељење Месијиних хаљина и бацање коцке за његову доламу (Пс. 22:18), као и друге, већ наведене изјаве које су се стопроцентно испуниле само у животу Господа Христа. Стога се и псалм 69:8, заједно са стихом 9, који се такође директно везује за Исуса, односи управо на Њега - који је од своје браће по телу (полубраће – по матери) доживљавао ругања и подсмевања (а све у складу са ев. по Јовану 7:5).

Историјски моменат увођења учења о Маријином трајном девичанству у хришћанску догму

Свето предање нас обавештава о томе да је Марија, не само зачела Исуса на девичански начин, већ остала девица и за време као и после порођаја¹. Владика Николај о томе пише овако :

„Када Пресвета Дева непорочно роди Господа Спаситеља, дође јој Саломија у посету и зачуди се, како је тако млада девица могла родити без бабиње помоћи, па још Младенца повити, и поред свега на ногама бити. Када се Саломији објасни, да је то рођење од Бога а не од човека, да је нетљено и безболно, и да је Дева Мати остала дева по рођењу као што је била и пре рођења, не хте Саломија веровати. Него пружи Саломија руку к телу Пречисте Деве, да по бабичјем обичају испита, да ли је то заиста тако. Но за њено неверовање и дрскост постиже је казна: рука јој се ухвати и осуши. Устраши се баба веома од чуда и ожалости због осушене руке. Но када се потом руком дохвати божанског Младенца, оздрави јој рука и би као што је и била. Тако Саломија поверова у девичанство Пресвете Деве Марије и у божанство Христово.“²

Сасвим је очигледно да у недостатку библијских богонадахнутих текстова којим би потврдили своје веровање, православни посежу за веома сумњивим изворима предања. Раније сам већ довољно детаљно образложио светописамско учење о Марији и њеној деци, тако да нема пуно потребе задржавати се на причи - каква је ова, управо цитирана. Довољно је рећи само то да еванђелисти не спомињу поменута чудеса о „сушењу“ и исцељењу руке Маријине несуђене бабице – приликом Господњег рођења, а што би сигурно било у Библији записано да се уистину и десило.

¹ Њен девичњак (латински: *himen*), танка опна на улазу у вагину која је код девојака нетакнута а приликом првог полног односа бива „поцепана“, је по предању остао нетакнут и приликом порођаја.

² Охридски пролог, стр. 954. (29. децембар). Јустин Поповић нам ставља до знања да је ова приповест преузета из апокрифног, неканонског „Првоеванђеља Јаковљевог“ које је настало, како се претпоставља, у 2. веку, што значи да није написано од стране апостола - попут новозаветних еванђеља. Види: „Житија светих“ за децембар, стр. 732, футнота.

Као што смо на претходним страницама доказали, првовековна Црква је имала сасвим другачија сазнања о Марији него што су она у која Православље жели да нас убеди (о томе ће бити још речи у наредном делу овог поглавља). Ипак, потребно је да јасно откријемо историјски моменат када се овакво учење појавило у хришћанској догми.

Почевши од II века после Христа, према апостолским пророчанствима, у Цркву су почела да се увлаче лажна учења. Једно од њих је било и тумачење које су заступали неки од црквених отаца да је прамајка свих људи, Адамова жена Ева, начинила први грех не тако што је узбрала плод са дрвета спознања добра и зла (1. Мојс. 3:6) већ тако што је ступила у полни однос са змијом (тј. сотоном).¹ Ови црквени ауторитети су почели да заступају идеју о Марији као Евиној супротности. Смрт је дошла кроз Еву а живот кроз Марију. Ева је зачала од змијине речи а Марија „по речи Господњој“.

За црквене оце који су Евин грех тумачили као полни, Маријино девичанство је стајало насупротив Евиној блудности. Њеном греху и оскрнављеној полности је супротстављена вера и чедност Исусове мајке. Већ крајем другог и почетком трећег века, са појавом монаштва, у одређеним хришћанским круговима је дошло до посебног узвисивања идеје безбрачног живота. Црквени оци Амвросије, Атанасије, Кипријан и Јероним упућивали су на Марију као узор хришћанског девичанства. Крајем IV века (383. г. после Христа), Јероним је написао дело у којем је тврдио да је Исус био једино Маријино дете, док су Његова браћа и сестре које спомињу еванђелисти проглашени његовим даљим сродницима. Средином V века Марија је проглашена Приснодјевом (заувек девицом), а 649. год. (у VII веку) њено трајно девичанство је проглашено црквеном догмом.²

Као што је, дакле, видљиво, учење о вечитом девичанству Исусове мајке проистекло је из умова каснијих црквених вођа а не из Светог писма. Да је овај закључак потпуно исправан доказаће нам и следећи текст из православне литературе. У њему ћемо јасно уочити да Источна црква потпуно свом веровању проналази у, пре свега, апокрифним текстовима, као и специфичном тумачењу одређених текстова Библије, који заправо немају никакве везе ни са Исусом ни са Маријом. Ево како гласи овај занимљиви текст из једног православног часописа:

„Уз име Пресвете Богородице, и само уз Њено име, иду два Божанска атрибута:

Она је увек Дјева (Девојка) и

Она је Бога родила, Она је Богородица.

Ове атрибуте није имала, нити ће их имати ни једна друга жена, па ма колико света она била.

Вечно Девичанство Пресвете Богомајке је троструко: Она је Дјева пре зачећа Божанског Сина, Она остаје Дјева при рађању и бива Дјева после

¹ Заснивајући то учење вероватно на стиху: „Не као што *Каин беше од нечастивога* и уби брата свога.“ (1. посл. Јованова 3:12. Нагласак мој) Такво тумачење заступају и неке савремене хришћанске секте. Наведено према: *Obrana žene, Ann Brown, step-pres Zagreb, 1996. god. str. 48-49.*

² Наведено према: *Obrana žene, str. 48.*

рађања. „Девојка заче, Девојка роди и по рођењу Девојком остаде“ – **надахнуто тврди Блажени Августин**. О Њеном Дјевству пророкује Исаија: „Ево, девојка ће зачети и родиће сина, и наденуће му име Емануил, што значи: с нама Бог“ (7, 14). Свети пророк Мојсеј је на Синају видео купину која је горела, а није сагоревала и из ње му је проговорио Ангео Господњи. Ова купина симболикује Пресвету Богородицу; као што је горела, а није сагорела, тако је исто Пресвета зачала, родила и опет остала Девојка. Као што се Божански Логос уселио у Њу не сломивши печат Њеног девичанства, тако се исто Он и родио од Ње не повредивши њено девичанство. Свети пророк Језекиљ је имао визију источних врата за које му је речено „Ова врата нека буду затворена и да се не отварају, и нико да не улази на њих, јер је Господ Бог Израилев ушао на њих; зато нека буду затворена“ (44,2). Ово место **свети Дамаскин тумачи** на следећи начин: као што је Господ сачувао Дјевом Ону која Га је зачала, тако је исто и пошто се родио сачувао њено девичанство неповређеним. Он је једини прошао кроз њу и сачувао је затвореном. *Канонске књиге Новог завета, а још више Апокрифна Еванђеља, попуриру догмат о вечном девичанству Пресвете Богомајке.*¹

Уколико бисмо желели да укратко прокоментаришемо управо наведени текст, наш коментар би могао да гласи овако: Најпре, истина је да је пророк Исаија пророковао о томе да ће Исуса – Месију родити девојка без учешћа мушкарца, управо онако како то потврђује и апостол Матеј у своме еванђељу (Мт. 1:22-23). Међутим, ни пророк Исаија, а нити ап. Матеј не дају нимало места идеји да ће та девојка остати трајном девицом у току тј. после свог порођаја (по питању целости њенога девичњака). Такође, Исаијиним и Матејевим текстом се не може потврдити ни „црквена догма“ о томе да ће Месија остати једино дете своје мајке. Тако нешто у Библији једноставно не може да буде пронађено, и представља читање више од онога што у Божијој Речи пише. Оно што је и Исаји и Матеју једино било важно јесте наглашавање чињенице да је Исус зачет Светим Духом – на посве натприродан начин, а не пропагирање учења о томе да је Маријин девичњак остао „непоцепан“. Уосталом, и из самог текста часописа уочавамо да ауторитет по питању овог учења православнима не представљају богонадахнути првовековни апостолски извештаји, већ „надахнуто“ тумачење блаженог Августина који је живео у IV и V веку после Христа, дакле више од четири стотине година након рођења Господа Месије. Још је драстичнији пример навођења текста из књиге пророка Језекиља, утолико пре што се овај текст нити односи на Христову мајку, нити се у том смислу игде спомиње у апостолским списима (за разлику од оправданог навођења Исаије 7:14 од стране ап. Матеја). Да је тумачење светог Дамаскина далеко од истинитог, и то онолико колико је небо удаљено од земље, доказаће нам и следеће чињенице који произилазе из поменуте старозаветне књиге.

Најпре, за исправно разумевање овог, из читавог контекста – од стране православних теолога - невесто истргнутог, стиха 44. главе Језекиљеве књиге, ваља веома пажљиво прочитати читав контекст од 40-48 поглавља. Уко-

¹ Свети кнез Лазар, број 1 (5), Призрен 1994. год. стр. 60. Нагласак мој.

лико то учинимо, уочићемо да пророк у овим поглављима описује виђење будућег обновљеног јерусалимског храма, и пребивање Божије славе међу својим народом – Израиљем. У складу са записом којег налазимо у 40:1, ово виђење пророк Језекиљ је доживео 572. године пре Христа, двадесет пет година након делимичног расејања Јевреја из Јудеје широм вавилонског царства од стране Навуходоносора (које се одиграло 597. год. пре Христа) тј. четрнаест година након коначног разорења Јерусалима и у њему прелепог Соломоновог храма (које се одиграло 586. год. пре Христа). Разлог расејања Јевреја међу многобошце и разорења Јерусалима и храма јесте било готово потпуна народна одметнутост од њиховог Господа Бога и широка прихваћеност идолопоклоничких обичаја, и то током више векова уназад. Након што се јединствено Давидово и Соломоново царство распало на два дела, владар северног царства – Јеровоам, увео је идолопоклонство сачињавањем ликова паганских божанстава на својој територији (1. Цар. 12:26-33). Недуго затим, и јужно царство је кренуло путем богоотпадништва, а резултат народног одбијања покајања којег су проповедали старозаветни пророци током више векова, био је пораз северног царства од стране Асирије 722. год. пре Христа, као и коначни пораз јужног царства 586. године, када је опљачкан и до темеља срушен храм у Јерусалиму. Храм Божији, који је требао да представља место у коме ће се показивати слава Господња као знак Његовог пребивања међу својим изабраним народом¹, био је срушен, те је, као и у време Самуила када је ковчег завета отет од стране Филистеја и пренет у храм паганских богова, са правом могло да се каже: „Отиде слава од Израиља“ (1. Сам. 4:22). У визији пророка Језекиља, описаној у поглављима 40-48, за време док је народ већ годинама оплакивао своје изгнанство, а Јерусалим и храм у њему лежали у рушевинама, Господ објављује свом слози будуће обновљење свега опустелог, снажно наглашавајући да ће доћи време када ће Његова слава поново пребивати међу јеврејским народом окупљеним у својој земљи. Господ такође до у најситније детаље описује пророку димензије будућег храма и свих помоћних просторија, и обзнањује Њему угодан начин на који ће Израиљци моћи да га славе и поштују. Након што му је у виђењу показао како ће будући храм (заједно са околним простором) да буде уређен, Господ је Језекиљу представио и изглед као и димензије зида који ће са свих страна да окружује храмовни комплекс. На овом зиду постојала су троја једнаких врата, са севера, југа и истока. Иако се улазећи кроз било која од ових врата могло стићи, ходајући праволинијски, до храмовног предворја, тј. олтара на коме су се приносиле жртве, сама врата на улазу у Светињу (прву просторију храма резервисану само за свештенике) као и Светињу над Светињама била су окренута у правцу источног зида. Управо из тог правца, правца истока, пророк Језекиљ је видео да у храм поново долази давно изгубљена слава Божија:

„Потом ме одведе к вратима која гледају на исток. И гле, слава Бога Израиљева дохођаше од истока, и глас јој бијаше као глас велике воде, и земља се сјаше од славе његове. (...) А слава Господња уђе у дом на врата која гле-

¹ Види у: 2. Мојс. 29:42-46; 40:32-35; 1. Цар. 8:10-11; 2. Днев. 5:13-14.

дају на исток. И подиже ме дух и одведе ме у унутрашњи тријем; и гле, дом бијаше пун славе Господње.“¹

Након што је у наставку саопштио још неке заповести које су се односиле на уређење будућих богослужења, Господ је изрекао и текст који је тема нашег проучавања, а који се односи на забрану даљег проласка кроз врата кроз која ће по пророштву, у будућности, једном заувек у храм ући Божија слава:

„И одведе ме опет к вратима спољашњим од светиње, која гледају на исток, а она бјеху затворена. И рече ми Господ: ова врата нека буду затворена и да се не отварају, и нико да не улази на њих, јер је Господ Бог Израилев ушао на њих; зато нека буду затворена.“²

Из свега напред реченог уопште није јасно како је могуће да било ко може у овим стиховима да пронађе оно што у њима уопште не пише, нити се њима на било који начин упућује - а то је указивање на утробу (или боље речено: девичњак, родницу и материцу) Марије, мајке Господа Исуса Христа?

Ипак, уколико православни желе да и даље истрајавају у тврдњи да су источна врата на зиду јерусалимског храма, кроз која ће тек у будућности³ про-

1 Језекиљ 43:1-2, 4-5.

2 Језекиљ 44:1-2.

3 Као и многа друга старозаветна пророчанства, и ово о поновној изградњи јерусалимског храма поседује „вишекратно“ испуњење. Одређени делови текста из Јез. 40-48. главе су записани ради охрабрења израиљског народа који се налазио у изгнанству, поручујући му да ће доћи дан њиховог повратка у земљу праотаца, као и обновљење порушеног храма. Међутим, уколико добро обратимо пажњу, стихови 43:1-5 и 44:1-2 нам дају до знања да ће Божија слава, након свега проласка кроз источна врата, једном заувек остати у јерусалимском храму, те да више неће напуштати свој народ. То је потврђено и у стиховима 43:4-7а. Текст из Јез. 47:1-12 јасно сведочи да ће испод тог будућег храма покуљати извор, из кога ће вода потећи према мору. Стих 12. је готово потпуно идентичан ономе из Откривења Јовановог 22:1-2, и односи се на догађаје који ће се одиграти у далекој будућности. Упоредићемо ове стихове, наводећи најпре старозаветни а потом и новозаветни текст:

„Потом одведе ме опет к вратима од дома, и гле, вода излажаше испод прага од дома к истоку, јер лице дому бијаше према истоку; и вода тецијаше доле с десне стране дома, с јужне стране олтара. (...) А крај ријеке по бријегу отуд и одовуд рашће дрвета свакојака родна, којима лишће неће опадати нити ће рода на њима нестајати; свакога ће мјесеца рађати нов род, јер јој вода тече из светиње; зато ће род њихов бити за јело и лишће њихово за лијек.“ (Јез. 47:1, 12).

„И показа ми реку воде живота, бистру као кристал, која извире из престола Божијег и Јагњетовог. Насред његове улице и с обе стране реке дрвеће живота које рађа дванаест плодова, које свакога месеца доноси свој плод, а лишће тог дрвећа је за исцељење народима.“ (Отк. 22:1-2).

Након што смо на овај начин увидели да ће пунина Језекиљевог пророчанства о зидању новог храма бити испуњена тек након доласка царства Месије а потом и стварања нове земље и новог неба, обавезно морамо да истакнемо да се ни пророчанство о уласку Господње славе кроз источна врата (44:2) у историји до сада још увек није испунило. Наиме, иако је јерусалимски храм био изнова сазидан неколико деценија касније, од стране јеврејских повратника из ропства, под вођством Зоровавеља а потом и Јездре и Нехемије, пророчанство о уласку Господње славе у то светиште се никада није обистинило. Тај обновљени храм је срушен 70. године после Христа од стране Римљана, а да се није испунила Реч из Јез. 43:7 која је најавила да ће Господ „наставати усред синова Израилевијех довијека“. Са друге стране, Нови завет нам пружа одговор када ће слава Господња ући и од тада занавек пребивати међу Божијим народом. У Откривењу стоји записано да ће то бити тек након успостављања Божијег царства:

ћи и населити се Господња слава, пророчки указивала на Маријине женске полне органе (следећи у томе неправилна тумачења светих отаца), морали би да дају одговор на још нека, рекло би се, помало бизарна питања. Једно од њих гласи, на пример, на које се друге Маријине телесне органе односе преостала двоја врата на зиду будућег јерусалимског храма – кроз која је речено да ће, за разлику од источних кроз која је прошао једино Господ, моћи да стално улази и излази многобројни богобојазни народ (Јез. 46:8-10)? Такође, уколико источна врата представљају Маријину утробу која је изнедрила Господа Исуса Христа, ко је онда тај „кнез“ за кога је, у стиху одмах након заповести о забрани проласка (44:3), речено да може слободно да једе налазећи се иза њих (дакле иза Маријине утробе!?) - будући да је до њих дошао ушавши кроз северну или јужну капију? Наравно, подразумева се да смислених одговора који би могли бити дати у складу са размотреним православним учењем једноставно нема нити их може бити.

После свега што смо сазнали о правом значењу Језекиљеве визије остаје нам да закључимо да аргументација православних, који у недостатку библијских доказа којим би потврдили своја учења посежу за грубим извртањем иначе јасних пророчанстава, и цитирањем стихова потпуно изван њиховог стварног контекста, јасно указује на њихову беспомоћност и немогућност да Библијом обеснаже кристално јасну светописамску објаву о Марији која је после Исусовог рођења постала мајком и остале своје деце. Наравно, неуспелом покушају православних да негирају јасно учење Писма не може да помогне ни упоређивање Марије да купиновим грмом који је горео а није сагоревао, а у коме се Мојсију у Старом завету јавио анђео Господњи са заповешћу о ослобођењу Израиљаца из египатског ропства (2. Мојс. 3:1-10). Оваква упоређивања разних библијских догађаја и личности, која уопште немају ничег заједничког међу собом (као нпр. несагорива купина и Марија мајка Господа Исуса), служе искључиво покушају да се у оквирима тзв. хришћанске цркве (Православне) сачувају изразито небиблијска веровања – какво је догма о вечитом Маријином девичанству. Уосталом, пошто је већ Марија од стране светих отаца била упоређивана са биљкама и храмским вратима није јасно због чега јој није нађена сличност и у, на пример, Валамовој магарици – која је била једина животиња коју је Бог створио, а која

„И видех свети град, нови Јерусалим како силази са неба од Бога (...) И чух како један јаки глас са престола говори: види скиније Божије међу људима, и он ће становати с њима, и они ће бити његов народ, и сам Бог биће с њима. (...) И ништа више неће бити проклето. И престо Божији и Јагњетов биће у њему, и служитељи његови служиће му, и гледаће његово лице, и његово име биће на њиховим челима. И ноћи неће више бити и неће им бити потребна светлост светиљке, ни сунца, јер ће их Господ Бог обасјавати и цароваће у све векове.“ (Отк. 21:2-3; 22:3-5. Нагласак мој).

Из свега до сада изреченог потпуно је јасно да поменуто Језекиљево пророчанство из 44:1-2 нема апсолутно никакве везе са Маријом Исусовом мајком, нити пак представља било какву најаву да ће она заувек остати девица. Овакво произвољно тумачење Писма од стране св. Дамаскина је вероватно последица његовог недовољног познавања Старог и Новог завета, с обзиром да је поменути светитељ живео у VIII веку после Христа у периоду значајне духовне непросвећености као и цветања најразличитијих небиблијских доктрина и религијских пракси које су, на крају, своје место нашле у оквиру васељенског хришћанства – које се и данас манифестује у виду савременог Православља и Римокатолицизма.

је у одређеном тренутку говорила људским гласом и неразумном пророку упутила смислену поруку (4. Мојс. 22. гл.)? Можда би било упутно рећи да, као што је поменута магарица једина међу животињама говорила људским гласом, и то само једанпут у животу, тако је и Марија била једина која је удостојена да роди Сина Божијег, и да надаље заувек престане са рађањем деце? Но, можда и није сасвим искључено да је неке од православних и овакво (богохулно) упоређење некада падало на ум.

Нашим даљим проучавањем предања којих се држи Источна црква, заокружићемо већи део веровања која се односе на Исусову мајку. Као што је био случај и до сада, и овога пута ћемо се уверити да су православно учење и библијско откривење у непомирљивој супротности.

Успење пресвете Богородице

Веровање Православне цркве које коначно крчи пут устоличењу Исусове мајке као небеске посреднице и царице, а које нема ама баш никаквог темеља у Светом писму, јесте учење о њеном васкрсењу из мртвих и вазнесењу на небо. Ево шта нам о овим називи догађајима приповеда свето предање:

„Јован имаше дом на Сиону у Јерусалиму, у који се настани и Богородица и оста да живи до краја својих дана на земљи. Својим молитвама, благим саветима, кротошћу и трпељивошћу она много помагаше апостолима Сина свога. (...) Једном приликом јави јој се архангел Гаврил, и објави јој, да ће кроз три дана бити упокојена. И даде јој ангел Божји једну грану палмову, која ће се носити при њеном спроводу. С великом радошћу она се врати дому пожелевши у срцу, да још једанпут у овом животу види све апостоле Христове. *Господ јој испуни ову жељу, и сви апостоли, ношени ангелима и облацима, наједанпут се сабраше у дом Јованов на Сиону.* Са великом радошћу виде она свете апостоле, охрабри их, посаветова и утеши; потом мирно предаде дух свој Богу без икакве муке и болести телесне. Апостоли узеше ковчег с телом њеним, од кога излажаше ароматни мирис, и у пратњи мноштва хришћана пренеше у врт Гетсимански у гробницу св. Јоакима и Ане. Од злобних Јевреја заклањаше их облак по Промислу Божјем. Неки свештеник јеврејски, Атоније, дохвати рукама ковчег у намери да га претури, али у том часу ангел Божји одсече му обе руке. Тада он завапи апостолима за помоћ, и би исцељен пошто изјави своју веру у Господа Исуса Христа. *Апостол Тома беше изостао, опет по Божјем Промислу, да би се тако опет открила једна нова и преславна тајна о Светој Богородици. Трећег дана стиже и он, и пожели да целива тело Свете Пречисте. Но када апостоли отворише гроб, нађоше само плаштаницу, а тела не беше у гробу. Тога вечера она се јави апостолима – мноштвом ангела окружена, и рече им: „**Радујте се, ја ћу бити с вама навек.**“ Не зна се тачно, колико стара беше Богородица у време успенија свога, али преовлађује мишљење, да је била **прешла 60 година свога земног века.**“¹*

¹ Охридски пролог, стр. 582. (15. август). Нагласак мој.

Дакле, као што смо то чинили и са претходним „Богородичиним празницима“, тако желим да и у овом случају докажемо сву недоследност поменутих веровања у односу на апостолске новозаветне извештаје.

Почећемо од последње тврдње да је Марија живела нешто више од 60 година. Уколико је ова изјава тачна (а то је једина тврдња која би могла да буде у сагласју са Библијом), то значи да је њена смрт датирана између 35. и 50. године нове ере (уз претпоставку да је имала између 15-20 година када је родила Исуса – што је врло вероватно). То би значило да је Исусова мајка умрла пре него што је записана иједна књига Новог завета, тј. у време када се Христово учење још увек преносило усменим путем. Убрзо након тога, апостоли су почели са писањем посланица и осталих канонизованих записа. Прво питање које се намеће јесте због чега апостоли нису записали нити једну реч о овом, по свему судећи, веома важном догађају за спасење читавог света? Поменути догађај би им био много свежији у сећању него они из времена Исусовог детињства, младости и месџанске службе! Књига Дела апостолских нам описује дешавања која су смештена у период од Христовог вазнесења, око 31. год. нове ере, па до Павловог боравка у Риму око 60. год. првог века. Дакле, „успеније Богородице“ се одиграло на половини временског периода којег нам описује књига Дела. Према ономе што се верује о „успенију“, можемо са сигурношћу да тврдимо да је оно убедљиво најчудеснији догађај који се збио у том временском периоду. И поред великих чуда које су чинили апостоли, као што су на пример исцељење хромог на вратима храма, смрт Ананије и Сафире, Стефаново виђење Божије славе и Христа на небу, исцељење хромог у Листри, исцељења путем Петрове сенке и Павлових марамица¹, у приповести која описује васкрсење и вазнесење Богородице уочавамо неколико великих чуда у вези само једног догађаја. Читамо о анђеоској најави Маријине смрти, доношењу апостола на облацима у њено присуство као и поучење апостола од стране ове жене која је била на самрти.² Међутим, ту чудима није био крај. Она најфантастичнија су тек предстојала. Након смрти Богородице, апостоли су ставили њено тело у ковчег (иако нам јеврејска традиција и обичаји говоре да су људи тога времена у Израилу употребљавали много чешће отворена носила него затворене ковчеге; сахрањивање се није вршило у ковчезима већ полагањем тела увијеног у посмртне хаљине у гроб исклесан у стени³) из кога је излазио ароматски мирис, а од погледа осталих их је заклањао облак. Такође, ту су и одсечене па потом исцељене руке свештеника Атонија (овај догађај невероватно личи на одсецање и исцељење ува првосвештениковог слуге Малха; Лк. 22:49-51; Јн.

¹ Види: Дела апостолска, поглавља 2, 5, 7, 14, 19.

² Тешко је веровати да су апостоли икада од било које хришћанке примали нека посебна духовна поучења. Да је то била истина, онда ап. Павле никада не би могао да напише: „Као у свима црквама светих, жене да ћуте у црквама; јер њима није допуштено да говоре...“ (1. Кор. 14:34. Нагласак мој); као ни: „Жена нека се учи у миру и свакој побожности. Жени пак не допуштам да друге учи...“ (1. Тимотеју 2:11-12). Ове забране не постављају жене у подређени положај у Цркви већ објашњавају Богом дати поредак у црквеном духовном вођству.

³ Наведено према: Тумачење еванђеља по Луки; Леон Морис, Добра Вест -Нови Сад, 1983. г. стр. 140. Види и ев. по Јовану 11:38-44; као и 19:38-41.

18:10). Да би се ово предање што више приближило по сличности еванђељима, прсликани су још неки моменти, као што је Томин изостанак са сахране и уверавање у њено васкрсење. Наравно, највеће светогрђе представља епизода о Маријином јављању апостолима после васкрснућа и изјава о њеној „свудаприсутности“ – особине коју не поседује ни једно створено биће сем Бога. Шта би друго могла да значи Богородичина реченица: „*Радујте се, јер ја сам с вама у све дане*“¹, него преузимање божанског атрибута свудаприсутности коју је Господ Исус Христос применио на себе у ев. по Матеју 28:20, када је рекао: „И ево ја сам с вама у све дане до свршетка света.“²!

Мудри Соломон је у својој молитви изговорио:

„И рече: Господе Боже Израилев! **Нема Бога такога какав си ти горе на небу ни доље на земљи**, који чуваш завјет и милост слугама својим, које ходе пред тобом свијем срцем својим. (...) Али хоће ли доиста Бог становати на земљи? **Ето, небо и небеса над небесима не могу те обухватити**, а камоли овај дом што га сазида?“²

Псалмиста такође истиче да је само Бог свуда присутан:

*„Којим путем да одем од тебе,
да побегнем од погледа твога?
Попнем ли се до самих небеса,
и тамо ћу на тебе наићи;
спустим ли се у тамни свет смрти,
па и тамо тебе ћу затећи.
Да полетим ка истоку сунца,
да полетим његовом западу,
да полетим с краја на крај света –
и тамо ме рука твоја стиже
и десница прихвата ме твоја.
И да речем: „Нек ме скрије тама.
„Ноћ нек буде свуда око мене!“
Али за те тама није тамна,
а ноћ ти је као светлост дана.“³*

Стога, свако ко осим Господа изрекне тврдњу да ће бити са својим ученицима свуда и на сваком месту – увек, мора исто тако бити свеприсутан (али и свезнајући, свепаметан, свемоћан итд.). Неко је израчунао да се у данашње време, из уста милијарду и триста милиона римокатолика и православних (јер се сви они моле Богородици), сваке секунде vine у небо око *педесет хиљада молитава* – са свих крајева света. Сасвим је сигурно да нико сем

1 Веронаука у кући, Верско добротворно старатељство, 4. издање, Београд, 1991. г. стр. 55. Нагласак мој.

2 1. Царевима 8:23, 27. Нагласак мој.

3 Псалми, превео и препевао др Александар Бирвиш, Британско и инострано библијско друштво Београд, 1990. Псалам 139:1-12.

Тројединог Бога не може да прими оволико информација у секунди – истовремено.

Последње што желим да истакнем у решавању мистерије о „успењу“ је молитва коју су изrekli апостоли ускрелој Марији након што су је угледали. Та кратка молитва (која много више личи на вапај за помоћ) гласи:

„Апостоли на то ускликнуше: *„Пресвета Богородице, помози нам!“*¹

Као што сам већ раније истакао, Свето писмо не само да нам ништа не говори о овом комплексном догађају, него нигде ни не спомиње да је било ко у првој Цркви Марију називао Богородицом². У свим новозаветним стиховима у којима се помиње Исусова мајка³, апостоли, еванђелисти као и остале личности поменуте у Библији, Марију називају просто по имену, не дајући јој никакве друге епитете.⁴ Уколико је још пре почетка писања Новог завета било уобичајено да се Марија назива Богородицом, онда је право чудо што то није ни на једном једином месту од апостола забележено.

Немачки аутор Ernst Benz, врсни познавалац православне теологије, у својој књизи „Дух и живот источне цркве“ коју је написао у знак захвалности својим „веома цијењеним живућим и умрлим учитељима православног теолошког института у Паризу“, каже између осталог и следеће:

„Развој итовања Мајке Божје као ‘Богородице’ - theotokos – и стварање односне догме један је од задивљујућих догађаја у повијести старе цркве. **Нови Завет пружа само незнатна упоришта за овај развој, дапаче, за стварање неког посебног итовања Марије показује се посве недовољним, јер уз Исуса Христа, који се у сва четири еванђеља** (еванђеља, прим. И. С.) **налази сам у средишту, Марија је потпуно у позадини.** У еванђељима се може јасно видјети да се Исусов развој у проповједника краљевства Божјег одвијао у веома оштром супротстављању својој обитељи, која је, према Марковом Еванђељу, била тако

1 Веронаука у кући, Београд 1991. стр. 55.

2 Иако професор православне богословије Јеврем А. Илић, у својој књизи „О празницима Православне цркве“ (Београд, 1886. год. у издању Краљевске српске државне штампарије), тврди да се од момента Маријиног васкрсења „славило име пресвете Деве Марије по свима местима где се славило име Исуса Христа“, таквих података нема нити у апостолским списима нити у историјским документима. Заправо, оваква тврдња поменутог православног аутора потиче из светог предања, односно учења „светих отаца“ који су поседовали снажну жељу да првовековном хришћанству припишу значајни део свог погрешног веровања. У ствари, у самом наставку текста којег сам делимично цитирао, проф. Илић је признао да Марија није била називана Богородицом у првом столећу, већ да ју је „...**наша Црква назвала Богородицом и Богоматером.** А за спомен смрти њене установљен је празник „Велика Госпођа“ (...) Празновање „Велике Госпође“ износи нам славу Богородичину на небу, и опомиње нас да смо дужни молити се Богородици, као нашој заступници пред Богом“.

3 Мт. 1:20; 2:13, 14, 20; 13:55; Мк. 3:31-35; 6:3; Лк. 1:27, 30, 38-39, 46, 56; 2:5, 16, 19, 34, 51; 8:19-21; Јн. 2:3-5; 19:25-27; Дела ап. 1:14.

4 Као што је познато, апостоли су писали своје еванђелске извештаје са временске дистанце од 30-60 година након одигравања догађаја. Стога, да су знали да је неко Марију називао „Богородицом“, или да су је и сами тако звали – онда би безмало сви стихови у којима се она помиње гласили знатно другачије. Ипак, пошто је назив „Мајка Божија“ и сл. био уведен у хришћанску догму тек наредних векова под утицајем паганизма, јасно је да су Господњи ученици ословљавали Марију само по имену и никако другачије.

мало увјерена у његово послање, да га је сматрала ненормалним (Мк. 3, 21). Доследно томе, сва еванђеља истичу да се Исус одвојио од своје обитељи и да је, такођер, пред својим ученицима придавао вриједност том одвајању. Иваново Еванђеље, такођер, садржи трагове веома напетог односа Исуса према својој мајци. *Додуше, Марија се појављује два пута без назначивања ознаке као мајка Исусова; међутим, сам Исус јој редовито не спомиње име и обраћа јој се ријечју: 'Жено!', што је, према жидовском обичају, необично увредљиво. Тврда ријеч - 'Жено, што ја имам с тобом?' (Ив. 2, 4) – најснажнији је израз свјесног дистанцирања.*¹

Пошто смо на овај начин показали да ни ово православно предање нема ничег заједничког са божанским библијским извештајем, долазимо до дела у коме ћемо уз помоћ историјских чињеница обелоданити порекло и извориште веровања већинске цркве у Србији по питању „Мајке Божије“.

Паганско порекло Мајке Божије

„У једном ширем, компаративно – религијском и митолошком контексту архетипски лик девице Марије (која је од петог века, на сабору у Ефесу, проглашена и за Богородицу), могао би се, мислим, довести у везу са култом Богине Мајке што се среће у готово свим традиционалним религијама Истока и Запада. У разним културама античког, оријенталног и хеленистичког света она је позната као Изис, Афродита, Инана, Сибила, Маја или Шакти.“²

Апостолски наследници, старешине ондашњих заједница, у многим случајевима нису били на опрезу у очувању „вере која је једном заувек преда на светима“, па су се у веровање раних црквених заједница почеле да уводе идеје које нису биле изворно хришћанске, већ су имале порекло у религијама паганских народа и разним филозофским правцима. Једно од таквих веровања је и проглашење Исусове мајке за Мајку Божију и царицу небеску.

Највећи Божији непријатељ, сотона, знајући за Господњу најаву рођења Спаситеља уз помоћ девичанске мајке³, вековима је планирао ову подмуклу подвалу.

Као што је то био случај са палим претпотопним светом, ђаво је и после велике водене катастрофе завео људе на паганско многобоштво. Једна од карактеристика тога паганизма у древном Сумеру је била и имитација и ругање божанској Тројици, у виду тријаде богова који су се звали Нана (Син), Инана и Уту (Шамаш). Нана је био „бог Месеца“ и отац Инане и Утуа. Инана је била заправо планета Венера (звезда Даница), богиња плодности, љубави и рата, а Уту је био бог Сунца.⁴

1 Ernst Benz, *Duh i život Istočne crkve*, I. P. 'Svjetlost' Sarajevo, 1991. g. str. 55-56. Нагласак мој.

2 Вукомановић, Рани хришћански митови, 1997. стр. 58-59.

3 1. Мојсијева 3:15.

4 Наведено према: Мирча Елијаде, Водич кроз светске религије, Народна књига Алфа, 1996. стр. 222.

Професор Мирослав Марковић у својим „Студијама о религији антике“, говорећи о грчкој богињи Афродити, напомиње да она није потицала са тог подручја (из Грчке), већ је „прстигла“ са блиског истока:

„Него да почнемо од почетка. Далеко раније (негде око 3000. пре Христа) живела је у месопотамијским градовима Уруку и Вавилону једна моћна сумерска богиња по имену **Inanna**. Имала је много љубавника, али јој је највољенији био смртни пастир по имену *Dumuzi*. На несрећу, *Dumuzi* је умро млад. Почевши од око 2400. пре Христа, акадско име ове богиње јавља се као *Esh-tar*, а старовавилонско као **Ishtar**.“¹

„Да се сада окренемо Афродитиној старатајци, сумерској богињи Инани, акадској Иштар. То је била *моћна богиња сексуалне љубави и плодности* још од почетка трећег миленијума пре Христа. Али, како је рат био главна делатност сваког асирског краља и како је Иштар била његова божанска супруга, краљица је осетила као своју дужност да за свога супруга *постане и богиња рата*. Пратила би мужа на војним експедицијама да осигура успех његових бројних освајања. Трећа функција била јој је да буде и „**краљица неба**“, што показује да је Иштар била поистовећена са планетом Венером.“²

Дакле, поменута богиња Иштар је била називана „царицом небеском“ и имала је значајну улогу у тадашњем пантеону богова. Енциклопедијски извори нам казују да је поменута богиња углавном била, на киповима којима је представљана, изображавана као мајка која у наручју држи мало мушко дете.³ Ова богиња је највероватније била позната и пре расејања са подручја вавилонске куле (1. Мојс. 11. погл.), тако да су сва племена понела са собом њен култ након пометње у међусобном споразумевању. Тако, сваки народ је наставио поштовање небеске царице, само под другим именом. Она је у Кини била позната под именом *Шингму* (Света Мајка). Приказивана је са дететом у рукама и зрацима славе око главе. Стари Германи су поштовали девицу *Херту* која је такође приказивана са дететом у рукама. Скандинавци су је познавали под именом *Диса*, Етрурци *Нутриа*, а Друиди су је називали *Вирго Патитура* (Мајка Божија). Индијци су имали више оваквих „божанских Мајки“ – *Деваки* са сином Кришном као и богињу *Иси* са дететом Исваром. Грцима је небеска царица била позната као *Афродита*, Римљанима *Венера* а у Азији као *Кибела*. Египћани су славили Мајку као богињу *Изиду* (Изис) а њено дете као Хоруса. Старозаветним Израјелићима је ова богиња била позната под именом *Астарта*, а потицала је из религије тадашњих Феничана.⁴

Говорећи о љубавнику грчке богиње Афродите – Адонису, историчар Н. А. Кун нам саопштава и неке од особина ове богиње:

„Афродита је у почетку била **богиња неба** – која је слала кишу - а такође, изгледа, и богиња мора. У том миту о богињи Афродити јако се ис-

1 Мирослав Марковић, Студије о религији антике, Никшић 2001. стр. 13.

2 Наведено дело, стр. 14-15. Нагласак мој.

3 Наведено према: Encyclopaedia Encarta, Deluxe 2000. izdanje na CD-R, „ISHTAR“.

4 Наведено према: Ralph Woodrow, Babilonska Misterijska Religija, 1991. str. 11-18.

полио утицај Истока, углавном култ феничанске богиње Астарте. Афродита, међутим, постепено постаје богиња љубави. Бог љубави Ерос - Амор - њен је син.¹

„Мит о Адонису и Афродити Грци су позајмили од Феничана. Име Адонис није грчког порекла, већ феничанског, и значи ‘господар’. Феничани су, пак, тај мит позајмили од Вавилонца; вавилонски је мит о богињи љубави Иштар и прекрасном Тамузу, који је умирао и свако пролеће васкрсавао.“²

И Израиљци су у периоду од неколико векова, са краћим паузама када су владали побожни цареви, одавали поштовање паганским божанствима Валу и Астарти (царици небеској), уместо своме Богу Јахвеу (Јехови):

„И синови Израиљеви, **чинише што је зло пред Господом**, и служише Валима. И оставише Господа Бога отаца својих, који их је извео из земље Мисирске, и пођоше за другим боговима између богова онијех народа који бијаху око њих, и клањаше им се, и разгњевише Господа. И оставише Господа, **и служише** Валу и **Астаротам**.“³

Веома је жалосна чињеница да су они који су имали Божији Закон (тј. Свето писмо) и спознање правога Бога, окретали њему леђа и служили паганским идолима. Шта више, под овај утицај паганизма је потпао и мудри израиљски цар Соломон, који је под наговором својих многобројних жена – паганки, такође касније служио и зидао олтаре Астарти тј. небеској царици:

„И Соломун хођаше за Астаротом, богињом Сидонском, за Мелхомом, гадом Амонским. И чињаше Соломун што бјеше зло пред Господом, и не хођаше сасвијем за Господом као Давид отац његов.“ (1. Царевима 11:5-6).

У време Божијег пророка Јеремије (VII и VI век пре Христа), Господ је оштрим речима опомињао Израиљце због њиховог богоотпадничког понашања. Између осталог, упозорио их је да се не клањају и не служе „царици небеској“:

„Ти се дакле не моли за тај народ, и не подижи вике ни молбе за њих, и не говори ми за њих, јер те нећу услишити. **Зар не видиш шта чине** по градовима Јудинијем и по улицама Јерусалимским? Синови купе дрва, а оцеви ложе огањ, и жене мијесе тијесто, да пеку колаче **царици небеској**, и да љевају наљеве другим боговима, да би мене дражили.“⁴

Крајњи резултат одбацивања правога богопоштовања и слављења небеске царице, за тадашње Јевреје није био ни мало повољан. Господ је дозволио Вавилонцима да освоје њихову земљу, многе Израиљце побију а остатак одведу у ропство.⁵

1 Н. А. Кун, Легенде и митови старе Грчке, Дечија књига, Београд 1990. год. стр. 61.

2 Наведено дело, стр. 65.

3 Књига о судијама 2:11-13; Види још и: Књига о судијама 10:6; 1. Самуилова 7:3-4; 12:10; 1. Царевима 11:5; 2. Царевима 23:13; Језекиљ 8. гл. Нагласак мој.

4 Књ. пророка Јеремије 7:16-18. Нагласак мој.

5 Види: 2. Царевима 24. и 25. поглавље.

Исусова мајка Марија као „царица небеска“

„Окусивши природну смрт по човештву у Свом Успењу, Она није остала задржана труљењем него је, према црквеном веровању, била васкрснута од Свог Сина после три дана и пребива у свом прослављеном телу с десне стране Његове на небесима као **Небеска Царица**.“¹

Иако еванђелисти нигде не наговештавају ни најмању идеју да би Исусова мајка могла бити небеска царица, Православна црква сматра овакво поштовање Марије једино исправним и правоверним. Очигледно је да је у историји цркве у одређеном моменту дошло до синкретизма тј. стапања паганских схватања са хришћанским веровањем. Овакав конкретни синкретизам потврђује и Ernst Benz:

„Поучно је да је штовање Мајке Божје попримило снажан замах у времену када је Константин Кришћанску цркву признао службеном црквом царства и када су поганске масе Римскога Царства почеле приступати у Цркву. Народи Средоземља и Блискога истока, чија је побожност и религиозна свјест тисућљећима стварана преко *култа велике мајке-божице и божанске дјевице* – развој који је водио од старих народних религија бабилонске Астарте до мистеријског култа каснохеленистичког времена, у којем је велика божица старих народних религија нашла своје штовање као култна божица једне добровољне заједнице миста свих народа и нација – *нису се могли сродити само с влашћу Бога-Оца* и строгом патријархалном структуром жидовског поимања Бога *што је преузела пракришћанска порука*. Тисућљетно обликовање побожности преко *култног штовања велике дјевице и мајке тражило је*, такођер, у кришћанској Цркви, *успркос неповољним претпоставкама, неку нову изражајну могућност и нашло је у штовању дјевичанске Мајке Божје*, у којој се извршило отајствено сједињење божанског Логоса са људском нарави. Спонтани импулс народне побожности, који је продирао овим правцем, ишао је далеко испред пракве и науке Цркве.“²

Веома занимљив је и податак који износи проф. Мирослав Марковић, а који нам потврђује јак утицај паганизма на развој учења о Богородици:

„Разуме се, као **„краљица неба“**, као планета Венера, као звезда Зорњача (*Phosphoros*) и Вечерњача (*Hesperos*), богиња Иштар-Аштар-Афродита влада и морем. Она разгони облаке буре и стишава таласе. Зато је постала заштитница морепловаца, па добија епитете *Pontia, Euploia* и *Limenia* („богиња срећне пловидбе и мирне луке“).

Рана хришћанска девица Марија наследила је од Афродите функције **„небеске краљице“** (*Regina caeli*), владатељке мора³ (*Venus marina*) и заштит-

1 Сергиј Булгаков, Православље, 1991. год. стр. 185. Нагласак мој.

2 Ernst Benz, Duh i život Istočne crkve, str. 56. Нагласак мој.

3 У књижици под насловом „Празници пресвете Богородице“ (Библиотека Славе, Графопан, Београд 2000. год.) на стр. 25, казује се између осталог да име Марија у преводу значи „Владарка“ и „Најузвишенија“, а да му се придају и друга важна значења као нпр. *началница мора*.

нице морепловаца. Да споменем само да се и дан-данас по многим сеоским црквама Афродитина острва Кипра народ моли Богородици под именом *Panagia Aphroditissa* („пресвета Афродита“).¹

Иконе пресвете Богородице (Небеске царице)

Богиња Мајка је, међу народима којима је била позната, називана и „*Mylitta*“ што у преводу значи „посредница“², те стога не чуди што се тако назива и Марија у Православљу, иако такав назив нема никакве библијске основе. Историја нам такође тврди да су у време паганизације хришћанства, египатски црквени епископи посебном уредбом преименовали кипове Изиде и Хоруса у ликове Марије и Исуса без икаквог прекида у континуитету.³ На тај начин су пагански иконослужитељи наставили да се клањају истим представама само са различитим именима.

Ernst Benz нам даје веома корисне податке о времену настанка првих икона Богородице:

„За икону Марије не постоји неко тако непосредно догматско стајалиште у Новом Завјету. Претпоставке за настанак иконе Мајке Божије створила је тек маријологија IV. столећа. *Јако мали број новозавјетних изричаја о слици Марије* надомјештен је у Источноправославној цркви **многобројним легендама** о Марији, које се прије свега баве чудесним појављивањем чудотворних слика Мајке Божије.“⁴

Оно што је посебно важно јесте да се Марија на православним иконама углавном представља заједно са Исусом којег држи у наручју. Идентични прикази Небеске царице са божанским дететом се могу видети у многим, раније побројаним, старим религијама и култовима (уколико посетите дом некога од поштовалаца Кришне, највероватније је да ћете уочити, међу осталим сликама, и представу девице Деваки са њеним сином, која је веома слична православним иконама Марије и Исуса). На једној, која је названа иконом „Пресвете Богородице млекопитателнице“⁵, приказана је Марија како доји бебу Исуса. Професор Марковић нам саопштава и о томе неколико речи:

„Последњи мој аргумент тиче се мотива „*мати и њено дете*“, Афродите и Ероса. (...) Ми ћемо се овде ограничити на такозвани *куротрофни* тип представа богиње, то јест Афродите са бебом Еросом било на својим грудима, било на крилу. (...) Богиња љубави и њена беба постали су популаран мотив у грчкој уметности (...). Осликана ваза са Липара (330. пре Христа; *LIMC* 1238) показује срећну **мајку како доји своју бебу**, *Venus lactans*. Слична теракота из Британског музеја показује у истом положају *Isis lactans* (I век пре Христа), то јест велику египатску богињу Изиду, како доји своју бебу

1 Мирослав Марковић, Студије о религији антике, 2001. год. стр. 16. Нагласак мој.

2 Наведено према: R. Woodrow, str. 16.

3 Наведено дело, стр. 17.

4 Ernst Benz, str. 18. Нагласак мој.

5 Види: Охридски пролог, стр. 28.

Харпократа (у египатском, „бебу Хоруса“). *Наш следећи корак је да упоредимо Isis lactans из Караниса у Египту (око 300. после Христа) са Maria lactans (Девцом Маријом са малим Христом на грудима) са барелефа из Мединет Мади (око 500. после Христа, сада у Берлину): оне су истоветне*, а једина битна разлика је у томе што је уметник Марији додао два крста.

Закључак је јасан: археолошки тип *Venus lactans* утицао је на тип *Isis lactans*, а овај опет на ранохришћанску иконографију у виду *Maria lactans* (тј. православну икону Богородице млекопитателнице, прим. И. С.). (...) Да учинимо корак даље – кампанска *oinochoe* (око 350. пре Христа; сада у Паризу; LIMC 1241) показује Афродиту како љуби малог Ероса: управо тако љуби Девца Марија своју бебу Христа на најпознатијој руској икони, Девци из Владимира, коју је насликао византијски уметник око 1125. године (сада у цркви у Кремљу). **Укратко, верске традиције су дуга века, те су многи видови Афродите пренесени на Девцу Марију.**¹

Закључак

Наш закључак би могао бити истоветан ономе којег је представио претходно наведени аутор. На основу детаљног проучавања текстова Светог писма који говоре о Исусовој мајци Марији, као и прегледа паганских религија, можемо са сигурношћу да тврдимо да веровање православног хришћанства није засновано на непогрешивим извештајима богонадахнуте Речи. Са жалошћу морамо да констатујемо да се богослови и верници поменутог огранка хришћанске вере налазе у заблуди по управо проученом питању, следећи учења „светих отаца“ који су их и завели на ову странпутицу.

Израиљци су у старозаветно време овако поручили Божијем пророку који их је упозоравао да поштовање Небеске царице није по вољи Свемогућег:

„Тада (...) сви они људи охоло рекоше Јеремији говорећи: није истина што говориш; није те послао Господ Бог наш да нам кажеш (...) *Што нам каза у име Господње, не ћемо те послушати*; Него ћемо чинити све што је изашло из наших уста кадећи *царици небеској* и љевајући јој наљеве, као што смо чинили ми и оци наши, цареви наши и кнезови наши по улицама...“²

Искрено се надам да ће изванредан проценат припадника мог српског народа послушати Реч Господњу која је веома јасна, те да неће наставити да крше Његову вољу попут оних у Јеремијино време, на које је Господ касније искалио свој свети гнев.

¹ М. Марковић, стр. 25-26. Нагласак мој. Православни свештеник Божијар Мијач признаје да, по његовим речима, ликовне представе паганских божанстава Аполона и Артемиде нису једноставно копиране и представљене иконама Христа и Богородице, „мада су и од једног и од другог лика узети извесни одговарајући сликовни елементи, они који су, техником сликања, могли служити изражајности лика.“ Види: Икона света слика, стр. 30. Партенон, Београд 1997. год.

² Књига пророка Јеремије 43:2; 44:16-17. Нагласак мој.

Поред ових већ утврђених истина о веровањима Источне цркве, друге историјске чињенице у разматрањима осталих њених догмата¹, још једанпут ће нас утврдити у становишту да Православна црква нипошто не представља продужетак раноапостолске, Христом установљене Цркве.

Наредна поглавља ће јасно доказати ову моју тврдњу.

¹ Остале информације у вези теме о Богородици изнећу у поглављу о Васељенским саборима (податке о начину и разлозима званичног проглашења Марије Богородицом и Мајком Божијом; објаснићу и остале библијске стихове којима православни желе да докажу своје веровање – тумачећи их ван контекста целе Библије).